ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամենևեզով
Յայտարարութիւնների համար վճարվում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տէլէֆօն № 67.

„ՄՇԱԿԻ“ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՑ

Ի նկատի ունենալով, որ ուշ բաժանորդագրվելու պատճառով առեղծվում են մի շարք տեխնիքական անյարմարութիւններ, որոնք զրկում են խմբագրութեան գրասենեակին հնարաւորութիւնից յունվարի 1-ից կանոնաւորապէս թերթն ուղարկել բաժանորդներին, ուստի խնդրվում է բաժանորդ գրվել ցանկացողներին վաղօրոք դիմել՝ գրելով հասցէները պարզ և ճշգրիտ:

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ԱՐՕՐ“

Գրական-գիտական-գեղարուեստական-հասարակական և խաղաղասիրական

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1912 Թ. ՀԱՄԱՐ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Ամսագիրը հրատարակվելու է ամէն ամսվայ վերջին և բաղկացած է լինելու առնուազն 8 տպագրական թերթից (նաբոր) և աւելի՝ եթէ միջոցները ներեն:

Ռուսաստանի համար	Տարեկան բաժանորդագինն —	6 րուբլի:
	«Մշակի» տարեկան բաժանորդների համար	4 րուբլի:
Արտասահմանի համար	Եւրոպա — 20 ֆրանկ. «Մշակի» բաժ. համար	16 ֆր.
	Ամերիկա — 4 դոլլար. » » »	3 դոլ.
	Թիւրքիա — 6 րուբլի » » »	4 ր.
	Պարսկ. — 6 րուբլի » » »	4 ր.

Ամէն մի համարը առանձին արժէ 50 կոպ.:
Հասցէն. Тифлисъ, Сергіевская № 5. Редакція журнала „Ароръ“.
Tiflis, Rédaction de la Revue „Aror“.
Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

„ԱՐՕՐ“

1910 և 1911 Թ. Թ.

Ցանկացողները կարող են ստանալ «Արօրի» նախորդ, այն է 1910 և 1911 Թ. Թ. բոլոր համարները, վճարելով իւրաքանչիւր տարվան 4 րուբլի. իսկ «Մշակի» կամ «Արօրի» 1911Թ. բաժանորդները՝ 3 րուբլի:

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, նոյեմբերի 17-ին

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՄԻՐՐԱ ԷՖՐՕՍ

Դրամա 5 արար., Գորդինի, Թարգ. Վ. Ք. Տէր-Ղևոնդեանի

Մասնակցում են՝ տ. տ. Ազատեան, Գուլազեան, Զաբէլ, Ժասմին, Խանդամեան, Մայսուրեան, Ցասմիկ, պ. պ. Ալիխանեան II, Աւետեան, Լաքս, Ղազարեան, Միրզոյեան, Շահխաթունի և ուրիշներ:

Սկիզբն է երեկոյեան ճիշդ ժամը 8-ին:

Բեմդիրներ՝ Ց. ԱԲԷԼԵԱՆ

Տեղերի գները սովորական են:

Երկուշաբթի, նոյեմբերի 21-ին Տ. ԶԱԲԷԼԻ բեմական գործունէութեան XXX-ամեակի առիթով յօբելեանական հանդիսաւոր ներկայացում:

Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝ Ք. Տէր-Սարգսեան, Գ. Երիցեան

(ա.օ.) 1084. 2—2

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ

Այսօր, հինգշաբթի, նոյեմբերի 17-ին Հայոց Դր. Ընկ. Թատերասէրների խումբը մասնակցութեամբ դերասանների կը ներկայացնէ

ՀՐԷՈՒՀԻ

Ողբերգութիւն 5 արար. Թրգմ. Սրէլեանի
Սկիզբն է ճիշդ ժամը 8½-ին երեկ.
Բեմադրող՝ Ա. Արմենեան
Հերթ. կարգադրիչ՝ Գ. Երիցեան
Պատրաստվում է Ամօ-Խարազեանի բենեֆիսին «ՕՏԷԼԼՕ»
(տ.) 1087. 1—1

ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖІАНЦА ПАПИРОСЫ ИНТЕЛЛИГЕНТНЫЯ ЦѢНА 25 шт. 15 к. 10 ш. 6 к. 100 ш. 60 к.

ПАПИРОСЫ ЛЕВЪ 20 шт. 5 коп. ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖІАНЦА

ПАПИРОСЫ ЭКСТРА 15 шт. 6 коп. ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖІАНЦА

(Ի. Հ. Կ.) տռ. 662. 100—65

Բեռլինի համալսարանի

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի: Արսկումներ նաև տուբերկուլիններով:
Ընդունելութիւնը ամէն օր՝ առաւօտեան ժամը 9—11-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը:
Католическая ул. д. № 10. Տէլէֆօն № 792.
(ա.օ.) տռ. 989. 100—31

ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ

շուտափոյթ հարկաւոր է

ՄԻ ՀՄՈՒՏ

ՀԱՅ ԳՐԱՇԱՐ

Ռուսերէն շարելն իմանալը նոյնպէս անհրաժեշտ է: Ամսական 50 րուբլի ռոճիկ: Ճանապարհի և ապրուստի ծախքերն իրանն են:
Դիմել հեռագրով՝ Москва, Варсонофьевскій пер., Типографія Аветикова.
(ա. օ.) տռ. 1088. 2—1

ԲԺԻՇԿ

Գր. ՄԱԿԱՐԵԱՆ

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ
Ընդունում է հիւանդներին իր նոր բնակարանում՝ Գանօվսկայա փողոց, տուն Սէլյանովների, № 18, տէլէֆօն 615.
Առաւօտեան 12—1 ժամը
Երեկոյեան 5—6 ժամը
(Ի.Հ.Կ.) տռ. 819. 100—31

ԲԺԻՇԿ

Ռ. Ս. ԴԱՒԹԵԱՆՑ

Ներքին և ջղային հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւնը ամէն օր (ցերեկվայ ժամը 12—1. (երեկոյեան ժամը 5—7.
Հասցէն՝ Կօչուբէեվսկայա փող. № 22. Ելիզավէտինսկայա փողոցից՝ № 44 տան անկիւն:
(Ի.Հ.Կ.) տռ. 243. 100—93

ԹԻՖԼԻՍ—ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԻ (ամառը)

ԲԺԻՇԿ Ա. Մ. ՄԿՐՏՉԵԱՆՑ (որդի)

Նախկին ասիստենտ Մ. Կ. Հ. կնախօս. կլին. հիւանդ.: Բժշկուր. Քիմիական և օպերատիվ միջոցներ:
Ամէն օր՝ երեկ. ժամը 5—6-ը (բացի կիրակի օրերից): Երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերը առաւ. ժ. 11—12-ը (վաղօրօք պէտք գրվել):
Բէբուտօվսկայա, 58. Տէլէֆօն № 230.
(օ.մ.) տռ. 1061. 10—6

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ս. Գ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ

Ընդունում է ատամի և բերանի հիւանդութիւն ունեցողներին: Պլոմբ, արհեստական ատամներ իւրաքանչիւրը 1 րուբլի, և այլն:
Աշակերտներին և ծառայողներին 50% զեղչ:
Ընդունելութիւնը առ. ժամը 9—2-ը և 4—7-ը երեկ.
Միքայէլեան փող. № 6, մուտքը պերէուլկայից:
(Ի.Հ.Կ.) տռ. 876. 50—30

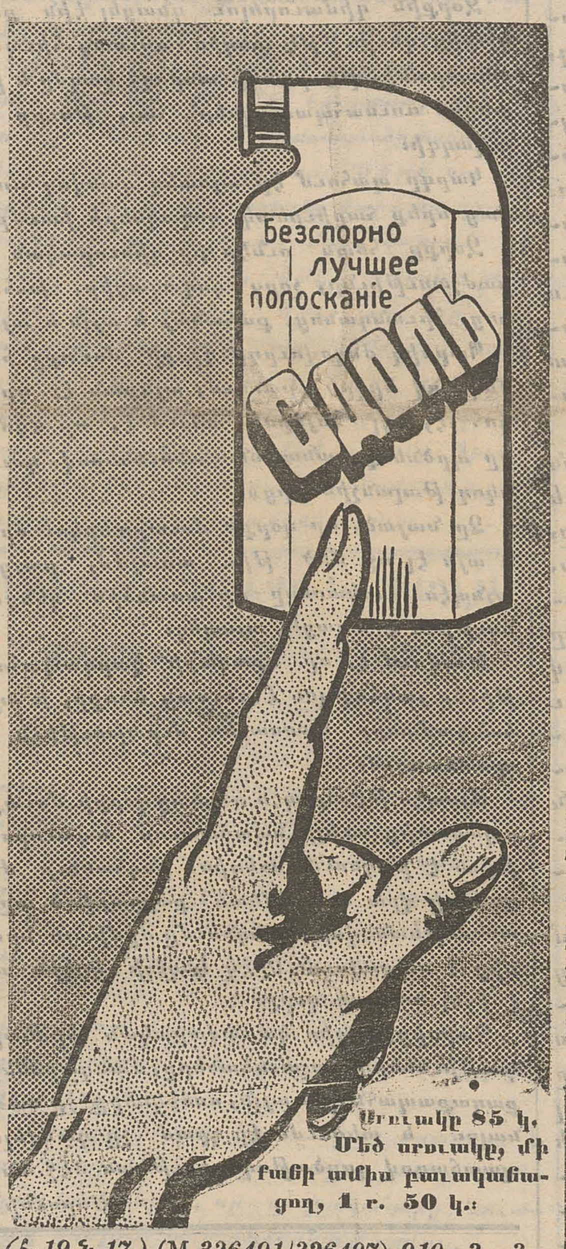

(Հ.19,Ն.17) (M.326491/326497) 910. 3—3

ՄԻ ԱՌԱՋԱՐԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

«Մշակի» երէկվայ հեռագիրների բաժնում մենք զետեղեցինք Հեռագրական Գործակալութեան Պետերբուրգից հաղորդուած մի լուր, թէ Վանի ռուսական փոխ-հիւպատոսը ցանկալի է համարում բանալ Վանում ռուսական գործիքների պահեստ:

Փոխ-հիւպատոսի կարծիքը արժանի է ամենայն ուշադրութեան:

Եւ մենք կարևոր ենք համարում կանգ առնել նրա վրա:

Վանի, Մուշի, Էրզրումի, Բայազէտի շրջակայ ազգաբնակութիւնը, վաղուց զրկված լինելով ազատ հաղորդակցութիւնից Անդրկովկասի հետ՝ կորել էր բնականաբար իր առևտրական յարաբերութիւնները և կամ նրանց կրճատել մինչև ծայրայեղութեան աստիճանը:

Իսկ երբ օսմանեան սահմանադրութիւնը հաստատվելով Փոքր-Ասիան ազատվեց նախկին կապանքներից և սկսեց նորից շփվել իր հարևան երկիրների հետ, հանդէս եկան երբեմն փոխանակութեան մի շարք գործողութիւններ, որոնք օրէ-օր աւելի ու աւելի ընդարձակվում են: Եւ ահա այդ ապարէզում մենք նկատում ենք, թէ ինչպէս կովկասեան և ընդհանուր ռուսական ապրանքները մուտք են գործում Թիւրքիայի խորքերը և գրաւում շուկաներ իրանց համար:

Այդ ապրանքների շարքում են մեքենայական գործիքները և մանաւանդ գիւղատնտեսական գործիքները:

Մեզ յայտնի են բազմաթիւ դէպքեր, թէ ինչպէս Թիւրքահայ պանդուխտները, վերադառնալով հայրենիք, վերցնում-տանում էին իրանց հետ նաև գիւղատնտեսական գործիքներ և յետոյ, տեսնելով նրանց օգուտը մայր երկրում, ապրանքներ էին ուղարկում Թիֆլիս՝ ստանալու նորից այս ու այն գործիքը:

Բայց որոշեալ ապրանքներով գործ կատարելը այնքան էլ հեշտ բան չէ և յաճախ պատուէրների կատարումը չափազանց ուշանում է, ուստի կարևոր է ճանաչվում այդ գործը թեթևացնել և արագացնել առանց յետաձգելու:

Եւ անշուշտ՝ ռուսական գործիքների պահեստ բանալը Վանում շատ կը դիւրացնէ Թիւրքահայաստանի ազգաբնակութեան համար զանազան տեսակ գործիքների գնումը:

Այդպիսի պահեստ կարող են բանալ ռուսական գործարանատէրերը, ուղարկելով Մերձաւոր Արևելքի զանազան տեղերը իրանց պատրաստած գործիքները, և կամ առանձին հիմնարկութիւններ, որոնց գործունէութեան աջողութեան համար կարևոր է միևնոյն ժամանակ ռուսական կառավարութեան աջակցութիւնը:

Վանի փոխ-հիւպատոսի յարուցած հարցը նպատակայարմար է և օգտաւէտ թէ Փոքր-Ասիայի և թէ Ռուսաստանի համար:

Առաջինին նա կը տայ դիւրութիւն ձեռք բերելու գործիքներ իր տնտեսութեան համար, երկրորդի վերաբերութեամբ նա կը գտնի նոր շուկաներ՝ ապրանքների վաճառահանութեան համար:

Իսկ ամէն մի հանգամանք, որ նպաստում է տնտեսական շփման և յարաբերութիւնների զարգացմանը, պատրաստում է հող երկու երկիրների բարգաւաճման համար:

Անկասկած՝ Վանի փոխ-հիւպատոսի յարուցած հարցը արժանի է համակրութեան և համապատասխան գործնական քայլերի իրագործութեան:

Ս. Քալանթար

ՍԻՆՕԴԻ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՐԳՎԱԾ

Երէկ, ամսիս 16-ին, ստացանք Էջմիածնից հետևեալ հեռագիրը.

Ի հետևումն սինօդի միջնորդութեան՝ թոյլ տալ մասնակցել ամենայն հայոց կաթողիկոսի ընտրութեանը այն պատգամաւորներին, որոնք իրանց թեմերի ծխականներ չեն, ներքին գործերի մինիստրութիւնը յարգել է այդ միջնորդութիւնը և նախկին թոյլատրել, որ մի պատգամաւոր կարող է և մի քանի ձայն ունենալ:

—

Կ. Պոլսից ստացանք հետևեալ նամակը, նոյեմբերի 7-ին գրված.

Ռուսաց կառավարութեան կողմէն կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւորներու դէմ յարուցուած նոր դժուարութիւնը բաւական յուզում առաջ բերած է հոս ազգային շրջանակներու մէջ: Ինչէն ծագում առաւ այս նոր հրահանգը, անբացատրելի կը մնայ մեզ: Ընտրուած պատգամաւորներն աննշան բացառութեամբ ոչ-դաշնակցականներ էին, այնպէս որ կառավարութեան վերաբերմունքը չենք կրնար վերագրել անոնց դէմ եղած հակակրութեան հետևանքին: Մանկունի սրբազանի առաջարկած ցուցակէն շատ քիչ անձինք ընտրուած են:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

15 նոյեմբերի

Պետերբուրգ.— Ներքին գործերի մինիստրը ամենահպատակօրէն զեկուցեց Թագաւոր Կայսրին, որ Ալէքսէենկօ վաճառականի այրին Եկատերինօսլավ քաղաքին նուիրաբերել է մի հողաբաժին և 652,000-ից աւելի րուբլի՝ քրիստոնեայ երեխաների հիւանդանոց կառուցանելու և ապաստարան ընդունվող կանանց պահպանութեան համար: Նորին Մեծութիւնը բարեհաճեց զեկուցագրի վրա մակագրել. «Շնորհակալ եմ Նադէժդա Ալէքսէենկօյից՝ բարի գործի նպատակով արված խոշոր նուիրատուութեան համար»:

Վեց շաբաթով արձակուրդ տրվեց բժշկվելու համար Պէկինի դեսպան Կօրոստօվէցին:

—

Հռոմ.— Նոյեմբերի 13-ին Տրիպօլիսում իտալացիների զօրքերի միջից պակասեց 120 մարդ, որոնցից 26-ը սպանվեցին, իսկ մի քանիսը ծանր վիրաւորվեցին: Նոյեմբերի 14-ին առաջաւոր դիրքերի վրա եղան մի քանի կռիւներ: Օգագնացները տեղեկացնում են, որ 20,000 հոգուց բաղկացած երկու զօրամաս դուրս են եկել Այնսարից դէպի Տարխունա, Դէրնայում նոյեմբերի 13-ին դիրքերի միջից տեղի ունեցաւ երկուստեք հրացանաձգութիւն: Անհիմն են թիւրքական այն տեղեկութիւնները, իբր նոյեմբերի 11-ին իտալացիները խոշոր կորուստներ են ունեցել:

—

Պարիզ.— Վախճանվեց Գուստաւ Ռօդշիլդը:

Պալատը քննեց զինուորական բիւջէն:

Սենատ: Միջնորդ դատարանի պարլամենտական խմբակը ընդունեց Մոսկվայի քաղաքագլուխ Գուչկովին: Ֆրանսուական դաշնակցութեան մասին ճառելուց յետոյ Գուչկովը հանդիսաւորապէս ընդունվեց (?) խորհրդի նիստում:

Արտաքին գործերի պալատական մասնաժողովը որոշեց վաւերացնել ֆրանս-գերմանական համաձայնութիւնը:

—

Բէլգրադ.— Սկուպշչինա: Պատգամաւոր Պէրիչը մատնանշեց, որ Սերբիան չէզոքացված է. Թագաւորի այցելութիւնը Աւստրիա չիրականացաւ. դրան արգելք եղաւ Ռուսաստանը, որ հետամուտ է էգօիստ շահերի և թոյլ չէ տալիս Սերբիային մերձենալ արևմտեան պետութիւններին: Արտաքին գործերի մինիստր Միլօվանօվիչը կտրականապէս հերքեց Պերիչի յայտարարութիւնը և ասաց, որ Թագաւորի այցելութեան առիթով կատարված բանակցութիւններին Ռուսաստանը ոչ մի մասնակցութիւն ցոյց չէ տուել:

—

Վիէննա.— «Ֆատէրլանդի» տեղեկութիւններից երևում է, որ Պետերբուրգում պաշտօնավարող աւստրո-ունգարական դեսպանը շուտով քայլեր է անելու ի կատար ածելու Ֆրանց-Յովսէփ կայսրի նրա վրա դրած առանձին յանձնարարութիւնը՝ Աւստրո-Ունգարիայի և Ռուսաստանի փոխադարձ յարաբերութիւնների յետագայ զարգացման վերաբերեալ:

Կայսրը, որ մի ամսից աւելի տնից դուրս չէր գալիս, առաջին անգամ Շէնբրուննից մեկնեց Հօֆբուրգ:

—

Բեռլին.— Պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն, Անհալթում լիակատար հանգստութիւն է տիրում: «Բեռլին» ռազմանաւը երէկ մեկնել է Անհալթից:

—

Մադրիդ.— Ռեսպանողները, դժգոհ կառավարութեան գործողութիւններից Բարսէլոնայում, դասադուլ յայտարարեցին ամբողջ Սպանիայում:

—

Բուխարէստ.— Պարլամենտի բացման ժամանակ Թագաւորի կարդացած գահական ճառի մէջ մատնանշվում է, թէ բարեկամական յարաբերութիւնները բոլոր հարևան պետութիւնների հետ թոյլ են տալիս Ռումինիային հանգստութեամբ նայել ապագային. երկրի տնտեսական դրութիւնը հնարաւորութիւն է տալիս ամէն բոպէ ռազմական պատրաստութեան մէջ ունենալ զօրքը, որ ցոյց տուեց իր համբաւը վերջին զօրախաղերի ժամանակ:

—

Լիսաբօն.— Քաղաքում հանգիստ է: Սենատը և պալատը լիակատար վստահութիւն յայտնեցին կառավարութեան:

—

Րիօ-դէ-Ժանէյրօ.— Պէրնամբուկօն ապստամբութեամբ է բռնկված: Շատ ընտանիքներ հեռանում են քաղաքից: Երկաթուղային ու էլեքտրաքարշի երթևեկութիւնը կանգ է առել, առևտուրը մեռել է: Փողոցներում կառուցված են պատնէշներ: Զօրքերը դեռ չէզոք են: Սպանված են երեք ոստիկաններ:

—

Մօսկվա.— Քաղաքը պայմանագիր կապեց ձեռք բերելու Լ. Ն. Տօլստօյի տունը Խամօվնիկում:

—

Ջուլֆա.— Ջուլֆա-Ուրմիա ճանապարհի վրա աւազակութիւններ են: Կարաւանները այլևս չեն մեկնում Ուրմիա:

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

15 նոյեմբերի

Պէկին.— Խանկոուն կատաղի ճակատամարտից յետոյ գրաւվեց կառավարական զօրքերից: Ենթադրվում է, թէ յեղափոխականները ծրագրել են շրջան կատարել կառավարական զօրքերին մէջ տեղ առնելով հիւսիսային կողմից:

Առաջին զօրաբանակի հրամանատար Ֆինգօչժանը Խանկոուն վերցնելու համար վարձատրվեց երկրորդ կարգի բարօնի տիտղոսով:

Կռիւների մէջ աչքի ընկնող զօրա-

կաններին տրվելու են մի շարք պարգևներ։

Ուչանի յեղափոխականները մտադիր են՝ բանակցութիւն սկսել կառավարութեան հետ։ Տեանցզինի առևտրական ընկերութիւնը յոյս յայտնեց դիպլոմատիական մարմնին, թէ օտարազգի պետութիւններից ոչ մինը դրամով չի օգնի մանջուրական կառավարութեան, հակառակ դէպքում այդ տեսակ երկրի ապրանքները կենթարկվեն չինացիների բոյկոտին։

—

Շանխայ.—Չինական տեղեկութիւնների համաձայն, երէկ յեղափոխականները տիրել են Նանկինին։ Գեներալ-նահանգապետի և Չժանի տները, քաղաքային էլեքտրաքարշը կործանված են։ Լուրերին նայած, որոնք դեռ պաշտօնապէս հաստատված չեն, գեներալ-նահանգապետը ինքնասպանութիւն է գործել։

—

Տօկիօ.—Պաշտօնապէս յայտնվեց, որ եապօնական զօրքերի թիւը Պեկինում և Չժիլիի նահանգում սահմանափակվում է մի գունդ հետևակ զինուորներով և գնդակացիր վաշտով։ Լրագիրները ասելով օտարազգի զօրախմբերի առաքումը Չինաստան չունի միջամտելու բնաւորութիւն։

—

Հաագա։—Պաշտօնական տեղեկութիւնների համեմատ, հոլլանդական շահերի պաշտպանութեան համար «Հոլլանդ» ռազմանաւից մի խումբ նաւաստի են ճեկնել Պեկին։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՊԱՐԼԱՄԵՆՏՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

15 նոյեմբերի

Լօնդօն.—Համայնքների պալատ։ Առաջին ճառում Գրէյը ի միջի այլոց ասաց. «Լլօյդ-Ջօրջի ճառի մասին գերմանական դեսպանը իր հաղորդագրութեան մէջ խիստ քննադատաբար է վերաբերվում։ Ես անհրաժեշտ եմ գտնում ասել, քանի որ Լլօյդ Ջօրջի ճառը առիթ չէ տալիս գանգատների, ուստի սոսկ այն փաստը, որ նա Գերմանիայում զարմանք յարուցեց, հանգիստանում է արդէն ճառի արդարացումն, որովհետև, եթէ Գերմանիան հակում չունենար կարծելու՝ թէ մեզ կարելի է հաշւի առնել, ապա ուրեմն զարմանքի էլ առիթ չէր լինի։ Գերմանական կառավարութիւնը մեր արդարացի պահանջների դիմաց պատասխանեց, որ Լլօյդի ճառից յետոյ իր արժանապատւութիւնը թոյլ չէ տալիս բացատրութիւններ տալ Անգլիում ձեռնարկած գործողութիւնների մասին։ Սակայն վերջում բանակցութիւնները հարթեցին փոխադարձ յարաբերութիւնները»։

Երկրորդ ճառը Գրէյը նուիրեց պարսկական գործերին։ Անգլօ-ռուսական համաձայնութեան նպատակն էր մէջ տեղից բարձել այն միմեանց տակ հող փորելը, որ կատարվում էր շատ տարիների ընթացքում, երբ մի կողմը փորձում էր շահել դիմացինի հաշւին։ Համաձայնութիւնը վերջ դրեց դրան։ Համաձայնութեան պայմաններից մինն էլ այն էր, որ Անգլիան քաղաքական շահեր չորոնէ Հիւսիսային Պարսկաստանում։ «Պարսից կառավարութիւնը,—շարունակեց Գրէյը—ընտրեց վերին աստիճանի ընդունակ ամերիկացի Շուստէրին՝ պարսկական ֆինանսները կառավարելու համար։ Շուստէրը, ուշադրութեան չառնելով քաղաքական պայմանները, ի թիւս որոց ռուս-անգլիական համաձայնութիւնը, Ստօկսին յանձնարարեց հսկել պետական գանձատան վրա և ղեկավարել ժանդարմերիան։ Ստօկսը չէր թագցնում իր հակառուսական զգացմունքները։ Յետոյ Շուստէրը բրիտանական պաշտօնեաներ նշանակեց երեք պարսկական քաղաքներում։ Ես պատուիրագրեցի Թէհրանի բրիտանական դեսպանին մատնանշել Շուստէրին, թէ այդ հանգամանքը կարող է առարկութիւն առաջ բերել։ Բրիտանական կառավարութիւնը, հարկաւ, չի պաշտպանի այն գործողութիւնները, որպիսիները ինքը պարտաւորվել է չը կատարել։ Շուստէրը հրաժարվեց նկատի առնել այդ, չը նայած որ ներկայ դէպքում խախտվում էր անգլօ-ռուսական համաձայնութիւնը։ Յետոյ վէճ ծագեց մի քանի կարծիքների վերաբերութեամբ։ Ռուսաց կառավարութիւնը առաջադրեց երկու պահանջ, ցոյց տալով ժամանակը։ Ժամանակը լրացաւ։ Ռուս զօրքերը մտան Պարսկաստան։ Շուստէրը մինչ այդ սկսեց պամֆլէտ (պարսաւագիր) տարածել ռուս կառավարութեան դէմ։

«Պարսկական անկախութեան էական պայման հանդիսանում է ռուսական և բրիտանական շահերի պահպանումը։ Պարսկաստանը արտաքսեց շահին, Ռուսաստանը մատը չը շարժեց վերջինիս օգնելու համար։ Պարսիկները պէտք է օգտվեն դրանից և, ստանալով սահմանադրական կառավարութիւն ու ազատվելով շահից, անյապաղ ապացուցել Ռուսաստանին, որ ռուսական շահերը չեն փոխվի կառավարութեան փոփոխութիւնից։ Այդ չարվեց։ Պարսիկների դիրքը Ռուսաստանի վերաբերմամբ անյուսալի դարձաւ։

«Իրերի դրութիւնը Պարսկաստանում բոլորովին անգոհացուցիչ է։ Բայց ինչպէս կը լինէր այն առանց անգլօ-ռուսական համաձայնութեան։ Յոյս ունեմ, որ պարսից կառավարութիւնը կըմբռնէ, որ նա անկարող է նշանակել Ռուսաստանին, բացէ ի բաց թշնամի պաշտօնեաների, և պարսիկները կապացուցեն, որ Պարսկաստանում սահմանադրական կառավարութեան գոյութեամբ բնաւ չի լինի Ռուսաստանին հակառակելու ոչ մի փորձ և հաշւի կառնվեն նրա շահերը Հիւսիսային Պարսկաստանում»։

Շօշափելով ապա ընդհանուր քաղաքականութիւնը, Գրէյը ընդգծեց, որ Անգլիան բարեկամ է Ռուսաստանին և Ֆրանսիային։ «Այդ բարեկամութիւնը հանդիսանում է ապահովութիւն այն բանի, որ երկու պետութիւնները չեն վարելու ագրեսիվ քաղաքականութիւն ընդդէմ Գերմանիայի։ Գերմանիայի հզօրութիւնը ինքնին երաշխաւորութիւն է այն բանի, որ ոչ մի երկիր նրա հետ վէճի չի բռնվի։ Գերմանիան միւս կողմից պէտք է խափանէ միւս ազգերի այն երկիւղները՝ թէ նա հետամուտ է ագրեսիվ տենդէնցների։ Եթէ Բէտման-Գոլվէգի ճառերը կազմում են գերմանական քաղաքականութեան ոգին, ուրեմն 2—3 տարի յետոյ կը վերանան եւրոպական մեծ պատերազմի խօսակցութիւնները»։

Լօուն համերաշխութիւն արտայայտեց Գրէյի ասածներին։ Նրա ասելով, Մեծ-Բրիտանիան ցանկանում է հնարաւորութիւն ձեռք բերել բարձելու ամեն տեսակ երկպառակութիւններ Գերմանիայի և Ֆրանսիայի միջև։ Ասկվիտը յայտնեց, որ Անգլիայի քաղաքականութիւնը ձգտում է պահպանել Բրիտանիայի շահերը ու հաւատարիմ մնալ պայմանագրական պարտաւորութիւններին այլ երկիրների առաջ։ Ամենագլխաւոր խնդիրը, ինչպէս միշտ, այնպէս էլ ներկայումս ընդհանուր խաղաղութիւնը պահելն է ներկայումս։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Րաշտ, 13 նոյեմբերի

Ռուսաց զօրքի մուտքը ամսիս 10-ին երեկոյեան այստեղ ընդունվեց լաւ տրամադրութեամբ։

Զօրքին դիմաւորելու գնացել էին քաղաքից դուրս թէ տեղիս ռուսաց հիւպատոսարանի, թէ բանկի ամբողջ կազմը և թէ տեղիս ռուսահպատակներ՝ հայ, թուրք և այլազգի։

Կարգը պահում էր այստեղ գտնվող ռուսաց երեք հարիւրեակ կօզակների խումբը։

Զօրքը հետը ունէր իր զինուորական եռանդմութիւնը, չորս գնդակացիր, խոհանոց, հիւանդանոց, քահանայ և այլն և այլն։

Պարսիկ ժողովուրդը զօրքի մուտքը համարելով երկրի գրաւում, այնքան էլ դժգոհ չէ, այլ նոյնիսկ ասում է, որ «գոնէ կը պրծնենք զանազան անուններով դուրս եկող թալանչիներից»։

Չը նայած, որ զօրքի մուտքը երկու օր է և այն էլ ոչ մեծ թիւ առայժմ, բայց և այնպէս առևտուրը մի առանձին կենդանութիւն է ստացել այստեղ։

Խօսվում է, որ քաղաքի կարգապահութիւնը յանձնվելու է ռուսաց ձեռքը, և այդ հանգամանքը մասսային ուրախութիւն է պատճառում։

Այսպէս թէ այնպէս ռուսաց զօրքի մուտքը ապառնից աւելի նպաստաւոր ապաւորութիւն է թողնում տեղիս ընդհանուր ժողովրդի վրա և այժմեան քայքայված տնտեսութեան վերականգնումը միմիայն նրանից է սպասվում։ Երէկ Էնզէլի կէսին ափ է իջել ռուսաց զօրք։

Պարսից տեղիս կառավարական հիմնարկութիւնների պաշտօնեաները, ժանդարմներ, քաղաքապահներ և այլն, ռոճիկները չը ստանալու և տեղումս էլ դրամ չը գտնվելու պատճառով գործաթող դրութեան մէջ են։

Տեղեանի

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՕՐՄԱՆԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ

—

Պերա, 9/22 նոյեմբերի

Ազնուամեծար նախագահ կաթողիկոսական ընտրութեան պատուիրակներու ժողովին Վրաստանի և Իմերէթի վիճակին։

Որչափ և հաստատապէս որոշած ըլլամ լռու մնալ առաջիկայ կաթողիկոսական ընտրութեան մասին, սակայն չեմ կրնար պատշաճութեան պարտքն ալ զանց ընել, և ամսոյս 7/20-ին յղած հեռագիրնուդ ստացումը չծանուցանել։

Պատեհ ունեցայ բերանացի յայտնել ձեզ իմ ձեռնպահ կացութիւնս, և միանգամայն հետաքննդող մը չլինելս ոչ այս և ոչ ուրիշ աստիճանի, համոզուած ըլլալով որ Եկեղեցւոյս և Ազգիս ծառայելու և օգտակար ըլլալու համար՝ աստիճաններ և պաշտօններ անհրաժեշտ պայմաններ չեն։

Ցաւով կը դիտեմ հրապարակագրութեան մէջ անունիս շուրջը մղուած պայքարը և մանաւանդ զրպարտութեանց ու թիւր մեկնութեանց և արուեստակեալ ձևակերպութեանց իբր ընդվիմադիր զէնք գործածուիլը։ Այսու հանդերձ Ցոհանի դերը ստանձնելու պատրաստականութիւնն ալ կը զգամ, եթէ երբեք «վասն իմ է մրրիկս այս», և գիտեմ բաւականանալ ճշմարիտ ազգասէր և խոհական բազմութեան գնահատելի վկայութեամբ։

Սուրբ Եկեղեցւոյս պայծառութեան, և օրհնեալ Ազգիս բարօրութեան, և տիրապահ վիճակիդ և վիճակայնոցդ բարեկաւութեան և յաջողութեանց՝ միշտ բարեմաղթու և օրհնաձայն աղօթարար՝

Մաղաքիա արքեպ. Օրմանեան

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ-ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՖՈՆԴ

—

Մոսկվայի հայոց եկ. խորհուրդը Կ. Հ. Բ. Ընկ. դիմումին պատասխանելով մի սիրալիր նամակով՝ յայտնում է նրան, թէ ինքը դպր. ուսուց. ֆօնդի համար տրամադրում է 100 ռ.։

—

Աստրախան, 5 նոյեմբերի

Կովկասի Հայոց Բարեգ. Ընկերութեան հիմնելիք «Դպրոցական-Ուսուցչական ֆօնդի» առիթով առ այժմ հետևեալ գործունէութիւնն է նկատվում մեզանում։

1. Մխիթար եպիսկոպոսը իր մօտ հրաւիրված մեր զանազան հաստատութիւնների ներկայացուցիչներին թոյլ տալից, որ այդ հարցը ծխ. ժողովի առարկայ դարձնեն։

2. Գ. ք. Մկրտումեանը տեղական «Астраханскій Листокъ»-ի միջոցով կոչ արեց Աստրախանի հայերին՝ ծանակցել Ընկերութեան համակրելի հրաւէրին, «Դպրոցակ. Ուսուցչական ֆօնդ» հիմնելու։

3. Ամսիս 6-ի ծխական ժողովը որոշեց ընտրել մի յանձնաժողով, ֆօնդի օգտին ժողովարարութիւն անելու։ Ընտրվեցին Գ. ք. Մկրտումեան, Ս. ք. Ադաբալեան, Գ. ք. Քարտաշեան, Ս. ք. Ասլանեան, Կ. Սօբօլեան, Գ. Սուլթանեան, բժ. Կազբենցեան, Պ. Խալաֆեան, Ա. Աֆթանդիլեան։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՂԶԼԱՐԻՑ

—

Ղզլար, 12 նոյեմբերի

Այս երեկոյ Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղիս ճիւղի ժողովն էր։

Կարդացվեց ճիւղի վարչութեան նոր անդամների հաստատման թուղթը, որով նախագահ է հաստատված տ. Աննա Գէօրգիեվնա Սարգսեան, գանձապահ Գերասիմ Բաղրամեան, քարտուղար՝ տղերիս գրողը, անդամներ Աբրահամ Տէր-Յակոբեան, Արշակ Խաչատրեանց, իսկ փոխ-անդամներ Ռուստամ-բէկ Զաքարեան և Սերգօ Դոլմեանց։

Ի միջի այլ հարցերի որոշվեց մինչև ամսիս 20-ը վերջ տալ նոր անդամավճարների գանձման գործին, 25-ին նոր նախահաշիւը ներկայացնել ի հաստատութիւն և անցած մի քանի տարվայ 5% պահեստի գումարը ուղարկել միանգամից։

Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան 30-ամեայ յօբելեանի առիթով կազմակերպված ուսուցչական դպրոցական ֆօնդի համար էլ որոշվեց ա) մեզ ուղարկված տպագրեալ թերթով կատարել հանգանակութիւն, բ) տալ մի ներկայացում, արդիւնքի կէս մասը դպրոցին, իսկ միւս կէսը յիշեալ ֆօնդին յատկացնելու պայմանով և գ) բերել տալ «Եղբայրական օգնութիւն» յօբելեանական գրքից 20 օրինակ, տարածել անդամների շրջանում և դրամը ուղարկել նոյն նպատակի համար։

Այս երեկոյեան ժողովը անցաւ օրինակելի խաղաղութեամբ։ Զ. ք. Ապրեսեան

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

—

Պետերբուրգ, 15 նոյեմբերի

Նախագահում էր Րօդզեանկօ, որը հաղորդեց, թէ մտցված է սօցիալ-դեմօկրատների շտապ հարցապնդումը այն հանգամանքների մասին, որոնք տեղի ունեցան, երբ կառավարութիւնն առաջարկեց հեռացնել երկրորդ Դումայի կազմից սօցիալ-դեմօկրատական ֆրակցիան։

Կամէնսկին նկատում է. «Իմ ձեռքում գտնվում են դօկումենտներ, որոնք կրում են «Հարցապնդում Երկրորդ Դումայի սօցիալ-դեմօկրատական ֆրակցիայի մասին» վերնագիրները։ Հարցապնդման մէջ առաջին տողերից երևում է, որ նա վերաբերվում է այն հանգամանքներին, որոնք տեղի ունէին երկրորդ Դումայի փակ նիստում։ Ուստի հօկտեմբերեանների անունից դիմում եմ Դումայի նախագահին, խնդրելով որ նրան տրված իրաւունքի հիման վրա կարգադրէ նիստի դռները փակել հարցապնդման քննութեան ժամանակ»։

Հաւանութիւն կենտրօնում և աջակողմից. բացագանչութիւններ. «Ճիշդ է, կանօնաւոր է»։ Սաստիկ աղմուկ ձախակողմից, որը խլացնում է ձայնը և նախագահի զանգահարութիւնները։ Աղմուկը դադարում է, երբ նախագահն առաջարկում է քարտուղարի օգնականին՝ կարդալ հարցապնդման բնագիրը։ Սկսվում է աղմուկ աջակողմում, որ խլացնում է հարցապնդման ընթերցանութիւնը։ Բացագանչութիւններ ձախակողմից՝ «Ոչինչ չէ լսվում. նրանք դիտմամբ են աղմուկ հանում»։ Նախագահը զանգահարում է և խնդրում է հնարաւորութիւն տալ լսելու հարցապնդման բնագիրը։ Աջակողմի անընդհատ աղմուկի մէջ կարդացվում է յայտարարութիւնն այն հարցապնդման մասին, որը հաստատում է, թէ զինուորական կազմակերպութեան, պատգամաւորութեան, դաւաճանութեան մասին ամբողջ պատմութիւնը հնարել է Պետերբուրգի պահնորդական բաժանմունքը. ապացոյց դրան բերվում են պահնորդական բաժանմունքի նախկին գաղտնի աշխատակից Բրօդսկիի մերկացումները. առաջարկվում է հարցապնդում անել մինիստրների խորհրդի նախագահին և ներքին գործերի մինիստրին, թէ արդեօք յայտնի է նրանց, որ պահնորդական բաժանմունքի պաշտօնեաները կազմակերպել էին կոյր մզող զինուորական կազմակերպութիւնների ժամանակաւոր բիւրօ ռուս սօցիալ-դեմօկրատական բանուորական կուսակցութեան Պետերբուրգի կօմիտէտին կից՝ կապ հաստատելու նպատակով Դումայի սօցիալ-դեմօկրատական ֆրակցիայի հետ և այնտեղ ուղարկելու համար պատգամաւորութիւն և յեղափոխական նակազ, որը և գլխաւոր հիմք ծառայեց դատաստանական պատասխանատուութեան ենթարկելու և պատժի ամենաբարձր չափը գործադրելու նրանց վերաբերմամբ. և եթէ յայտնի է, ուրեմն ի՞նչ միջոցներ նրանք կարող են ձեռք առնել պահնորդական յանցաւոր գործակալներին օրինական պատասխանատուութեան ենթարկելու և ընդհանրապէս ճշմարտութիւնը վերականգնելու երկրորդ Դումայի սօցիալ-դեմօկրատական ֆրակցիային դատի կանչելու ամբողջ գործի մէջ։

Նախագահը յայտարարում է, որ, ծանօթանալով յայտարարութեան բովանդակութեան հետ և տեսնելով որ հէնց նրա առաջին տողերում մատնացոյց է անվում այն հանգամանքների վրա, որոնք տեղի են ունեցել Դումայի փակ նիստում, և համարելով, որ մինչև անգամ հարցապնդման շտապողականութեան քննութեան ժամանակ չէ կարելի չը շօշափել այն հանգամանքները, որոնք տեղի են ունեցել վերոյիշեալ փակ նիստում, նա Դումայի հաստատութեան 44-դ յօդուածի հիման վրա յայտարարում է ներկայ նիստը շարունակութիւն դռնփակ նիստի։ Նիստի դռները փակվում են. հասարակութիւնը և մամուլի ներկայացուցիչները հեռանում են։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՅՈՎՀ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ԱՐԺԷՔԸ ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Նրա 30-ամեայ յօբելեանի առիթով)

—

Թող՝ որ, սիրոյն դու ամբոխի մի՛ տար գին,
Նո՛րա կը լռեն ազմկալից գովասանք.
Ծաղր ու լուտանք թող որ թափեն քո գլխին,
Այլ դու մնա՛ միշտ անխռով, աներեր։
Պուշկին (թարգմ. Յ. Յովհաննիսեանի)

Ապրելու իրաւունք ունի այն հասարակութիւնը միայն, որ գիտէ իր քաղաքացիական պարտքը կատարել, որ գիտէ իր կեանքի դառն մօմենտներին ընդ առաջ գնացող ու արձագանք տուող գործիչներին վարձատրել՝ թէկուզ բարոյապէս։

Եւ ուրախութեամբ պէտք է արձանագրել, որ վերջին տարիների մի քանի գրական դէմքերի յօբելեանները եկան ապացուցելու, որ հայ ժողովուրդը՝ յանձին ինտելիգենտ տարրերի՝ գիտէ իր արժանաւոր մշակներին գնահատել ու ոգևորել։

Սակայն և այնպէս պէտք է նկատել, որ այդ գնահատութիւնը չէ կիրարկվում որպէս սկզբունք, նեղ շրջանակից դուրս գալով չէ ընդգրկում հաւասարապէս մեր ազգային գրականութեան բոլոր դէմքերը։

Մեզ համար անհասկանալի է թւում, թէ ինչու էր մինչև օրս մոռացված ռուսահայ բանաստեղծութեան պարծանքը կազմող Յ. Յովհաննիսեանը, որի քնարը երեսուն երկար ու ձիգ տարիներ սէր է մրմնջացել և հայի ճակատագրական դարդը լացել ազդեցիկ։

Երեսուն տարի շարունակ նրա կենսախինդ և թախծոտ երգերով ապրել ու ոգևորվել են՝ հայ գեղջուկն ու դպրոցական պատանին։ Սերունդներ են կրթվել նրա ստեղծագործութեամբ, լքված հօգիներն են արբեցել նրա յորդորներից. և յանկարծ ինքը երգիչը՝ լաւագոյն տենչերի, վսեմ գաղափարների՝ մոռացված էր այն ինտելիգենտ շրջանների կողմից, որոնք պարտաւոր էին խօսել հրապարակով և տաղանդաւոր բանաստեղծի գէթ բարոյական վարձատրութեան հարցն արծարծել։

Յ. Յովհաննիսեանը իր գործի համար երբէք ակնկալութիւն չէ ունեցել՝ ոչ նիւթական, ոչ իսկ բարոյական վարձատրութեան, խորը գիտակցելով որ ովսաննաները չեն, որ պէտք է խրախոյս հանդիսանան բանաստեղծին և ոգևորեն նրան՝ անսայթաք առաջ վնալու դէպի վեհն ու ճշմարիտն առաջնորդող փշոտ և տատասկոտ արահետներով։

Նա իր վսեմ, մաքուր ու յստակ զգացմունքներով՝ որպէս բանաստեղծ ու զգայուն սիրտ՝ բարձր է եղել ու կը մնայ, ինչպէս Պուշկինն է ասում.

Արքայ ես դու, ապրի՛ր մենակ։ Քո ուղին
Գընա՛ վստահ, ուր որ տանէ միտքդ ազատ.
Հասունացրո՛ւ դու պտուղներն հարազատ
Վեհ խոհերիդ, վարձ մի՛ ուզիր քո գործին։
Վարձահատոյց և դատաւոր դու ինքդ ես.
Քո գործը դո՛ւ ամենից խիստ կը դատես.
Ինքդ գո՞հ ես, արուեստաւո՛ր անաչառ։
Գո՞հ ես. խուժանն հայհոյէ՝ թող քո վաստակ,
Ծաղրէ բագինդ, ուր որ վառվում է քո կրակ,
Խառնակիդ դողդվեցնէ տղայաբար։

Այսպէս, ուրեմն, Պուշկինի վերոյիշեալ տողերը բնորոշ կերպով պարզում են ընդհանրապէս բանաստեղծի աշխարհահայեացքն ու մտածելակերպը՝ դէպ իր կոչումը, դէպ ամբոխի գնահատութիւնն ու դատավճիռը. տեսնում ենք, որ իսկական բանաստեղծը, ընտրվածն ու կոչվածը՝ անդրդուելի է ու անյողդողդ՝ իր համոզմունքի, իր որոնումների մէջ։

Ճիշդ է, թէև բանաստեղծը մեզնից ոչ մի սպասելիք չունի, կարօտ չէ ներբողների ու գովասանքի, բայց մենք, որ ապրել ու ոգևորվել ենք նրա քնարի քնքոյշ լարերով, պարտաւոր ենք այսօր մեր քաղաքացիական պարտքը կատարել, այսպէս թէ այնպէս մեր վերաբերմունքը ցոյց տալ սիրելի բանաստեղծին։

Ուրիշ բան էր, եթէ Յ. Յովհաննիսեանը հետևէր լոկ «գեղարուեստ՝ գեղարուեստի համար» սկզբունքին և, անտես անելով իրական կեանքն ու շրջապատի երևոյթները, Ոլիմպոսի բարձունքները սաւառնէր։ Հէնց Յ. Յովհաննիսեանի մեծութիւնն ու արժէքը նրա մէջ է, որ իրականութիւնն ու շրջապատի հասարակական արժէք ունեցող հարցերը յուզում, ալեկոծում են նրա հոգեկան աշխարհն ու զգայուն սիրտը։

Նա ինքն իր մէջ չի ամփոփված, իր անհատական վշտերի և ուրախութիւնների արտայայտիչը չէ միայն։ Նա ապրել, ոգևորվել է հայրենի աւանդութիւններով, պատմական անցեալի խոշոր դէպքերով, հայրենի երկրի յուշարձաններով, գեղեցիկ բնութեամբ և հին գրականութեան փշրանքներով, որոնք նրա շնորհալի գրչի տակ շունչ ու հոգի են առել և որոնցից բուրաքանչիւրը մեր սրտի ու զգացմունքների հետ է, կարծես, խօսում կենդանի բարբառով։

Հայ ժողովրդի անլուր տառապանքներն ու հեծեծանքը, հայրենիքի դարերով կրած աւերն ու սարսափը միշտ վրդովել, յուզել են բանաստեղծի գիւրազգաց սիրտն այն աստիճան, որ գարնան գալն ու բնութեան կենդանանալն անգամ առանձին արժէք ու հրապոյր չունեն նրա համար։

Քեզ սպասող չը մնաց,
Ո՜ւր ես գալի, ա՛յ գարուն.
Գովքդ տուող չը մնաց,
Զուր ես գալի, ա՛յ գարուն։
Սև-մութ պատեց աշխարհին,
Սար ու ձոր դատարկ արին,
Մեզ վայ բերեց էս տարին—
Ո՜ւր ես գալի, ա՛յ գարուն։
Բլբուլը գայ՝ թող ձէն տայ,
Էլ ո՞վ պիտի քեզ խնդայ,
Էլ ո՞ր սիրտը կը թնդայ—
Զուր ես գալի, ա՛յ գարուն։
Բլբուլն եկաւ, վարդ չունի,
Ծաղկոցը կայ, զարդ չունի.
Էլ ո՞վ ա որ դարդ չունի—
Ո՜ւր ես գալի, ա՛յ գարուն։
Դու էս բերիր հաւքերին,
Ո՞նց տէր ըլնեն բներին,
Սա՞ղ տեղ չը կայ մեր երկրին—
Զուր ես գալի, ա՛յ գարուն։
Աշխարհ բերանը փակ,
Սուգ-քամանչէն փակի տակ,
Սիրտն ա էրվում անկրակ—
Ո՜ւր ես գալի, այ գարուն։
Քեզ սպասող չը մնաց,
Զուր ես գալի, ա՛յ գարուն.
Գովքդ տուող չը մնաց—
Ո՜ւր ես գալի, այ գարուն։

Յովհաննիսեանը, ճիշդ է, սիրում է իր հայրենիքը ջերմ սիրով, ողբում է իր ժողովրդի ճակատագրական վիշտն ու ցաւը. սակայն այդ սէրը շօվինիզմի չի հասնում, այդ սէրը չի խեղդում նրա մէջ կարեկցանք դէպի թշուառ մարդն՝ ընդհանրապէս, դէպի արցունքն ու տանջանքը՝ մանաւորապէս։ Ահա այստեղ է, որ Յովհաննիսեանի արժէքը կրկնակի է բարձրանում մեր աչքում, որովհետև նա երգս է դարձնում մէջչանական մեղկ կեանքի հրապոյրներից։ Իր քնարի լարերից բաժին է հանում նաև՝ կեանքի դաժան պայմանների տակ ճնշվածին, վհատվածին ու լքեալին։

Նա հրաժեշտ է տալիս գարնան, բնկաբոյր ծաղիկներին, կարկաչահոս սիրուն վտակին, կանաչազգեստ բլուրներին, մոռացութեան է տալիս սէրն ու համբոյրը, դէմքով հրեշտակ չքնաղ կոյսին, վայելչութեան պայծառ ժամերը, մաղտ կեանքը, և սկսում փայփայել ու սիրել խեղճի լացն ու հառաչանքը և իր քնարը նուիրում է վիշտ ու տանջանք երգելու (ընդգծումները մերն են)։

Թէ որքան թշուառի արցունքը, մարդկային անյատակ վիշտն ու խոր թախիծը զբաղեցրել, յուզել ողջ աշխարհ են բաց արել բանաստեղծի առաջ, բոլոր կերպով երևան է գալիս հետևեալ երեք քառեակների մէջ.

Մնա՛ք բարով, արև, գարուն
Եւ խնկաբոյր ծաղիկներ,
Կարկաչահոս վտակ սիրուն,
Կանաչազգեստ բլուրներ։
Մնա՛ք բարով, համբոյր և սէր,
Դէմքով հրեշտակ կոյս չքնաղ,
Վայելչութեան պայծառ ժամեր,
Քաղցր յոյս, կեանք մաղտ…
Աղքատութիւն ես սիրեցի,
Խեղճի լացը, հառաչանք,
Ես քնարս նուիրեցի
Վիշտ երգելու և տանջանք։

Ինչպէս շեշտեցինք վերև, Յովհաննիսեանն ինքն իր մէջ պարփակված, լոկ իր անհա-

ցիչները հեռանում են նիստի դահլիճից։ Նիստի փակ մասում հարցապնդումն առաջին ստորագրող Գէգէչկորին յայտարարում է, որ ներկայ հարցապնդումը քննելու համար Դումայի մեծամասնութեան ստեղծած դրութիւնը սօցիալ-դեմօկրատները իրանց արժանապատուութիւնից ստոր են համարում (աղմուկ աջակողմում, ծափահարութիւններ ձախակողմից)։ «Ձեր կատարած բռնութիւնը,—ասում է Գէգէչկորին,—հակառակ աստուածային և մարդկային բոլոր օրէնքների, խախտելով Դումայի հաստատութեան 44-դ յօդուածը, խախտելով նակազը, այդ բոլորը ցոյց է տալիս, որ դուք ապացոյցներ չունէք (աղմուկ, ծիծաղ աջակողմից), որ դուք իրապէս ընդունում էք և հաստատում էք մեր առաջ բերած մեղադրանքը կառավարութեան դէմ, նրա գործակալների դէմ։ Դուք այսօր կատարեցիք ամենամեծ չարագործութիւն (ծիծաղ աջակողմից), և ես կարծում եմ, որ նա մի աւելորդ անգամ ամօթով կը ծածկի ձեզ։ Ուստի ես յայտարարում եմ սօցիալ-դեմօկրատների և հարցապնդումը ստորագրող բոլորի կողմից, որ այդ ձևով մենք այդ հարցը քննել չենք կարող» (ծափահարութիւններ ձախակողմից, ծիծաղ աջակողմից)։ Հարցապնդումը վերցվում է։ Նիստի դռները բացվում են։

Նախագահը հաղորդում է, որ ստացվել է Դումայի 54 անդամների յայտարարութիւնը կառավարութեանը արված հարցապնդման մասին։ «Ծանօթանալով յայտարարութեան հետ և տեսնելով, որ նա նման է, բացի մի քանի խմբագրական ուղղումներից, այն յայտարարութեան, որը իսկոյն և եթ ներկայացվեց և յետ վերցվեց, ես,—ասում է նախագահը,—Դումայի հաստատութեան 44-րդ յօդուածի հիման վրա գտնում եմ, որ այդ յայտարարութիւնը պէտք է քննվի փակ նիստում»։ Նիստի դռները փակվում են։ Նիստի երկրորդ փակ մասի հաշիւը չէ կարելի յայտարարել։ Հետեւեալ նիստը վաղն է լինելու։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Քաղաքային դումայի նոր ձայնաւորների ընտրութիւնների առիթով ներկայումս համարեա ամեն օր տեղի են ունենում ընտրողների ժողովները բոլոր ընտրողական քաղաքամասերում։ Բլօկները շարունակվում են։ Ինչպէս յայտնի է, 1-ին ընտրողական քաղաքամասում իրաւասուների ընտրութիւնը կայանալու է նոյեմբերի 27-ին։

◆ Այս նոյեմբերի 20-ին տեղի կունենայ մէջլիսների աւագի ընտրութիւնը։ Այս անգամ ձայները բաժանվում են. մի մասը կողմնակից է այժմեան աւագ Բ. Առաքելեանի վերընտրութեանը, միւս մասը առաջ է քշում Ա. Գալստեանի թեկնածութիւնը, իսկ ոմանք տալիս են նախկին աւագ Ապրեամովի անունը։

◆ Յայտնի բարեգործ Զուբալօվների առատ նուիրաբերութեամբ Թիֆլիսում կառուցվում է երեխաների հիւանդանոց՝ բոլոր ժամանակակից յարմարութիւններով։

◆ Նոյեմբերի 27-ին վարժուհիների ընկերութիւնը ցերեկոյթ է կազմակերպում ի յիշատակ ռուս գրող Դոբրօլիւբօվի։

◆ Ալէքսանդր Մանթաշեանի աւագ որդի Յովհաննէսը 1000 րուբլի է նուիրել Թիֆլիսի խուլ ու համրերի խնամատար ընկերութեան։

◆ Ամերիկայի Նիւ-Եօրկ քաղաքում հրատարակվող անգլիերէն «Armenia» գրական հանդէսը, որ իրան նպատակ է դրել ծանօթացնել անգլիախօս աշխարհին հայ մաքի և գրականութեան արտադրութիւնների և հայ գործիչների հետ, և այս նպատակով տալիս է հայ յայտնի հեղինակների գրուածների թարգմանութիւնները, այս տարվայ նոյեմբեր ամսի համարում թարգմանել է Հ. Առաքելեանի մի աշխատութիւնը՝ «Գեբրները Պարսկաստանում» վերնագրով, տեղեկութիւններ է հաղորդել նրա վիպական և այլ երկերի մասին և տուել է նրա մի շատ լաւ աջողված լուսանկարը՝ մեծ դիրքով։ Այդ միևնոյն համարում տպված է Մկրտիչ Փորթուգալեանի մի բանաստեղծութեան թարգմանութիւնը, որ կատարել է հայերէնագէտ ամերիկուհի Ալիս Ստօն Բլէքուէլլ։ Տպված է նաև Օրմանեան արքեպիսկոպոսի «Հայոց եկեղեցու պատմութեան» թարգմանութեան շարունակութիւնը։

◆ Թիֆլիսում վերջերս տարածված է անգինա կոչված կոկորդային հիւանդութիւնը։

◆ «Баку»-ի ասելով՝ Պարսկաստան ուղարկվող զօրքերը Բագուից մեկնելու են 16 շոգենաւերով։ Առաքումը կատարվում է արագ։

◆ Այսօր, հինգշաբթի օրը, Արտիստական թատրոնում դրամատիկական խմբի հինգշաբթի օրերի առաջին ներկայացումն է։ Խաղացվելու է Գորդինի «Միրրա Էֆրոս» պիէսը։ Այսպիսով հայ դերասանական խումբը հնարաւորութիւն ունի այսուհետև բացի երկուշաբթի օրերից, նաև հինգշաբթի օրերը ներկայացումներ տալ՝ շաբաթը երկու անգամ։

◆ Մի խումբ հայ դերասան-դերասանուհիներ, որոնք չէին մտել դրամատիկական խմբի մէջ, մեկնեցին Կարս, Ալէքսանդրօպօլ, Երևան, Նախիջևան՝ ներկայացումներ տալու համար։ Տուրնէին մասնակցում են դերասանուհիներ՝ Փառանձեմ, Ազնիւ, Խիթարեան և դերասաններ Անդրանիկ, Բերոյեան, Աբրահամեան, Թարլանեան, Ուշտունի և այլն։

◆ Հին զգեստներ վաճառողները խնդրում են ոստիկանապետից թոյլ տալ իրանց առևտուր անել կիրակի օրերը շուկաներում։

◆ «Зак. Рѣчь»-ի խմբագիր Պօլավանդօվը քր. պատժ. 129-րդ յօդուածով ենթարկվում է դատական պատասխանատուութեան։ Դատաստանական պալատի որոշմամբ Պօլավանդօվը գտնվում է ոստիկանական հսկողութեան ներքոյ մինչև 1000 րուբլի գրաւական ներկայացնելը։

◆ Այսօր բժշկական ընկերութեան շինութեան մէջ տեղի կունենայ Թիֆլիսի կանանց ընկերութեան ժողովը։

◆ Թիֆլիսում պարսից գեներալ-հիւպատոս հաստատվեց Սէյդ-ուլ-Վէզարէն։

◆ Ոստիկանութիւնը կալանաւորեց Դվորցօվայա փողոցում գերձակի արհեստանոց ունեցող Շերէմէտիւէվի ծառայող Սիւթչեանին, որ գողացել էր 600 րուբլու մանուֆակտուրային ապրանք և մաս մաս յանձնել էր իր սիրուհի Էֆրօսինա Բիտցին, որ ապրում է Պետրոս Մեծի անուան փողոցում, № 3 տանը։ Սիւթչեանը իր յանցանքը խոստովանել է։

◆ Նոյեմբերի 12-ին՝ Միքայէլեան հիւանդանոցի սպասաւոր Իվան Նեկիտինը թոյն խմեց և մեռաւ։

◆ Այսօրվանից սկսվում է մահմեդականների «Ղուրբան-Բայրամ» տօնը, որ տևում է երեք օր։ Այդ առիթով մահմեդական պաշտօնեաները և ծառայողները ազատվում են իրանց ծառայութիւնից։

◆ Շուտով լոյս է տեսնելու կովկասցի մահմեդական բանաստեղծների երկերի ժողովածուն։

◆ Շուշում դադարեցրեց իր հրատարակութիւնը «Шушинскій Листокъ» նոր թերթը՝ աշխատակիցներ չունենալու պատճառով։

◆ Բագւում լոյս է տեսնելու թուրքերէն թերթ «Մէկտեբ» անունով։

◆ Աբասթումանի թոքախտաւորների սանատօրիայի համար Թիֆլիսի քաղ. վարչութիւնը յատկացրել է 1000 րուբլի։

◆ «Թեմի» շաբաթաթերթը իր 45-րդ համարում գրելով Վ. Փափազեանի «Ժայռ» պիէսի բովանդակութեան մասին, որը մօտ անցեալում խաղացվեց վրաց բեմի վրա, հետևեալ կերպով է քննադատում յիշեալ պիէսը. «Պիէսը, ինչպէս տեսնում էք, հետաքրքրական նիւթ է տալիս։ Միայն նա թոյլ կերպով է մշակված։ Պիէսի գլխաւոր պակասութիւնը տեխնիկական կազմակերպութիւնն է կազմում։ Բացի այս՝ պատկերացրած տիպերն էլ անբնական են։ Միթէ Թեհրանցին միայն այժմ ըմբռնեց իր հօր ճիւաղութիւնը։ Միթէ կրթված աղջիկը չէր տեսնում մինչ այդ, թէ ի՛նչ էր կատարվում իր շուրջը։ Նմանապէս փաստաստուքական է Սաշայի անձնաւորութիւնը։ Միթէ նա չը գիտէր, որ միայն անկեղծ, ազնիւ զգացմունքը և ցանկութիւնը մեր դարում մի կոպէկ իսկ չարժէ, եթէ մարդս ըէալ որևէ բան չունի... Եթէ այս չը գիտէր, այդ դէպքում նա այնպիսի ծանր գործի համար անպէտք է, որովհետև նա կռւի, պայքարի առաջին իսկ րոպէում՝ արհամարհված, ապականված կը լինի։ Պիէսը, կրկնում եմ, ընդհանուր առմամբ թոյլ է, բայց և այնպէս հետաքրքրական»։

ԴԻՏՈՒՄ., ԴԻՄԱՎԱՆ., ԴԵՂԼԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Դիւթական նուագներ

Անմոռանալի կը մնայ Թիֆլիսի երաժշտասէր հասարակութեան համար Հօֆմանի նոյեմբերի 15-ին տուած համերգը։

Մենք ստացանք գեղարուեստական խորին տպաւորութիւններ՝ ու միշտ յիշելի։

Մենք դիւթիչ ձայների աշխարհում էինք մի քանի ժամեր, ձայների, որոնք խօսում էին և մաքի, և զգացմունքի հետ, որոնք փաղաքշում էին մարդու լսելիքը թէ ներդաշնակութեան և թէ ըմբռնած կրքերի զեղմունքներով։

Հետաքրքրական էր համերգի ծրագիրը և նա աւելի ևս ճոխացաւ այն յաւելուածական կտորներով, որ դաշնակահարը նուագեց վերջում առատաձեռնութեամբ։

Համերգի երեք բաժիններից մէկը ամբողջապէս նուիրված էր Շօպէնին։ Եւ այդ բաժինը մի հրաշալիք էր այդ երեկոյ։ Հօֆմանը զգացված և առանձնապէս տրամադրված էր։ Այդ զգում էինք մենք։ Այդ խոստովանեց և Հօֆմանը միջնադարին, երբ ծանօթ երաժշտասէրները շրջապատեցին նրան և յայտնեցին իրանց առանձին հրճուանքը։

Գեղեցիկ է Շօպէնը, բայց այդ օրը նրա անմահ ստեղծագործութիւնները կրկնակի գեղեցիկ էին՝ ունենալով այնպիսի թարգման, այնպիսի մեկնաբան, ինչպէս Հօֆմանն է, որի դաշնակի ամեն մի ձայնը կարծես խորազգաց սրտի մի մի բաբախումներ էին՝ մերթ քնքոյշ և մեղմահնչիւն, մերթ բուռն, որոտընդոստ և փոթորկալից։

Շօպէնից նուագած ամեն մի կտորը մի երաժշտական, գեղարուեստական հրաշալիք էր։ Որքան զգացմունք, որքան հոգեկան կեանք նրա «Grande polonaise brillante»-ում, Impromptu As-dur-ում, Nocturn C-moll-ում և Sonate H-moll-ում։

Հօֆմանը հանդէս է բերում ձայների մի ճոխագոյն գանձարան։ Ձայները գեղգեղ, կենսաթրթիռ դայլայլներով շոյում են լսելիքը և կախարդում. կարծես գունագեղ ծաղիկներ են սփռված առաջիդ, կամ մարգարիտներ շարայարված, կամ յուլունքներ՝ թափված շուրջդ, կամ պսպղուն աստղեր խորհրդաւոր երկնակամարում, կամ գանգրածուփ ալիքներ ծովային ընդարձակութեան մէջ։ Ձեզ հրապուրում են և վերացնում երաժշտական ոգին, զգացմունքի խորաթափանց կորովը, սիրատոչոր, սիրակէզ և վշտազգաց սրտի բիւրեղային զեղմունքները՝ սկսած մեղմ մրմունջներից մինչև մրրկադէզ կատաղի բռնկումները։

Հօֆմանի նուագների հետ դահլիճում հաւաքված երաժշտասէր հասարակութիւնը վերապրեց Շօպէնի յոյզերը և զգաց նրա հոգեկան զեղմունքների հարազատութիւնը և խորութիւնը։

Հոյակապ էր Հօֆմանը նոյնպէս Մենդելսօնի Rondo capriccioso-ի նուագման ընթացքում, Լիստի, Zoreley-ի և մանաւանդ Rapsodie Longroise-ի ուժեղ և գունաւոր հաղորդումներում. նոյնը պէտք է ասել Բեթհովէնի C-moll սոնատի վերաբերութեամբ։

Հօֆմանի համերգին ներկայ էին Թիֆլիսի երաժշտասէրները, երաժշտական դպրոցների ղեկավարները և մի թանգագին հիւր հիւսիսից՝ երաժշտագէտ Ռախմանինովը։

Արտիստական Ընկերութեան դահլիճը համակված էր երաժշտասէր ներշնչումներով։ Ամեն մի կողմում գեղարուեստի երկրպագուներ, խոշոր վարպետների թաւիշ ուրուականների վերյիշումներ։

Սիրող

—

Վաղը, ուրբաթ, երաժշտագէտ Ռախմանինովը կը տայ իր երկրորդ համերգը Թիֆլիսի Արքունական թատրոնում։ Այս անգամ ընտրված են այնպիսի կտորներ, որոնց համար անհրաժեշտ է և նուագախումբ. ուստի խումբը Գալկէվի ղեկավարութեամբ կը մասնակցէ համերգին։

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Անդիժան, 7 նոյեմբերի

Ամսիս 6-ին տեղիս սիրողների մի խումբ գաղութիս ծխական դպրոցի օգտին ժողովարանի դահլիճում ներկայացրեց Շիրվանզադէի «Պատւի համար» դրաման։

Ներկայացումը մուտքի կողմից շատ աջող էր. դահլիճը լի էր հասարակութեամբ։ Ինչ վերաբերում է պիէսայի աջողութեան, շատ թոյլ անցաւ։

Դերակատարներից աջող էր միայն Հ. Սարգսեանցը Սաղաթելի դերում և մասամբ ուս. Ա. Վարդապետեանը Բագրատի դերում։ Չը գիտենք ինչու մի քանի քիչ ու շատ փորձված սիրողներ ոչ մի բանով մասնակցութիւն չէին ցոյց տուել այս ներկայացմանը։

Արմէն

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 12 նոյեմբերի

Թիֆլիսի քաղաքային առաջին ապաստարանում ներկայումս գիշերում է նախկին ճեմարանական մի 18 տարեկան երիտասարդ, որը ինչ-ինչ պատճառներով հեռանալով ճեմարանից՝ գալիս է այստեղ և մրցման քննութիւն տալով ընդունվում է նկարչական դպրոցում (школа живописи и скульптуры) իբրև ձրիավարժ ուսանող. երիտասարդը ամբողջապէս տարված է իր սիրած մասնագիտութիւնով. սակայն նրա այդ ձգտումը և սէրը կարող է խորտակվել, եթէ կարող անձինք շուտափոյթ օգնութեան ձեռք չը կարկառեն նրան, որովհետև երիտասարդը բոլորովին զուրկ է նիւթական միջոցներից։ Երիտասարդին անհրաժեշտ է օգնել հէնց այն տեսակէտից, որ նա կարճ միջոցում աւարտելով ուսումը՝ կարող է ուսուցիչ դառնալ այդ առարկայից մեր դպրոցներում, իսկ յայտնի է, թէ ինչ մեծ կարիք կայ այդ տեսակ ուսուցիչների մեր դպրոցներում։ Գուցէ և յայտնի նկարիչ է նրանից դուրս գալիս, ով գիտէ. միայն այսքանս կարելի է ասել, որ երիտասարդը ընդունակութեան տէր է երևում, որը կարելի է նկատել նրա նկարներից և այն մրցութիւնից, որ տեղի է ունեցել նկարչական դպրոցում և որի հետևանքը եղել է այն, որ 20 մրցողներից ընդունվել է այս երիտասարդը ձրիավարժների շարքում։ Այս երիտասարդին մի քանի հոգի խոստացել են բարերարներ գտնել օգնելու համար, սակայն այդ խոստմունքները գործով չեն արդարացել մինչև այսօր, մինչդեռ երիտասարդը ծանր օրեր է կրում։ Կ. Հ. Բարեգ. Ընկերութիւնը, որի պարտքն է գալ այսպիսիներին օգնութեան, մերժել է երիտասարդին ձրի ճաշ տալ, պատճառաբանելով որ ձրի ճաշողների թիւը լրացած է։ Սակայն մենք կարծում ենք, որ եթէ ձրի կերակրվողներին մաղով անցկացնեն, անշուշտ մաղի երեսին շատերը կը գտնվեն, որոնք այն սուր կարիքը չեն ունենայ օգնութեան, ինչպիսին ունի յիշեալ երիտասարդը, որը զուրկ լինելով ամենատարրական պահանջներից՝ զուրկ է նոյնիսկ աշակերտութեան վայել օթևանից։ Երիտասարդին ներկայումս հարկաւոր է ամսական 5—6 ր., որի կէսը հարկաւոր է նկարչութեան պարագաների համար։ Եթէ մէկը գտնվէր, որ հոգար դրանց և ճաշի մասին, տողերիս գրողը կը հոգար բնակարանի մասին։ Գիշերային ապաստարանի մթնոլորտը աշակերտութեան համար չէ, ուստի հարկաւոր է օր առաջ շտապել նրան դուրս բերել այնտեղից։

Ցանկացողները կարող են իրանց նուէրները ուղարկել «Մշակի» խմբագրութեանը երիտասարդին յանձնելու համար։

Աւգեանց

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ 1894 Թ. ՆՈՅԵՄ. ՃԵՄԱՐԱՆՈՒՄ ԱՌԱՋԱՑԱԾ ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ*)

—

Անձ պաշտօնական տեղեկագրի հաղորդածն այդ չարաբաստիկ դէպքի մասին՝ տըված այնպիսի մի պաշտօնական անձի, որպիսին ամենայն հայոց հայրապետն է և որի աչքերի առաջ էր կատարվել այդ ամենը։ Բարեմիտ ընթերցողը կը համոզվի տեղեկագրի տուած փաստերից ու թւերից, որ սկսած 94 թւից մինչև օրս զանազան մարդիկ, առանց խղճահարվելու, անուանի մարդկանց վարկաբեկել աշխատելով՝ ուղղակի խաբել ու խաբում են հասարակութեանը։ Աշակերտներն իրանք իրանց կամքով են հեռացել ճեմարանից դեռ խռովութիւնից առաջ, կաթողիկոսի հրամանով կազմված եպիսկոպոսների մասնաժողովն է աշակերտ արձակել, թէ աշակերտներն իրանք են ի սէր իրանց ընկերների՝ թողել գնացել նրանց հետ միասին—այդ բոլորը միևնոյն է, առաջվայ սրտացաւների կարծիքով Կոստանեանն է մեղաւորը, իսկ այժմեանների՝ Կարապետ եպիսկոպոսը։ Պաշտօնական թւերն էլ բոլորիս առաջն են. որտեղից է հանվել արձակվածների «80», «84» և աւելի թւերը։ Եւ ինչ. կարծում էք գրողներին և սուտը ճշմարտութեան տեղ քաշեցնողներին իրողութիւնը յայտնի չէ։ Պէտք էր շահագործել այդ դժբաղդ դէպքը, և շահագործվել ու շահագործվում է չարաչար կերպով. այդպէս է պահանջում հայկական իրականութիւնը և հրապարակի բարոյականութիւնը։ Հաշւի բան էր, հարկ էր Կոստանեանին հեռու պահել ազգային գործերից ու դպրոցական ասպարէզից. և ամեն բան, նոյնիսկ աներևակայելի բաներ, գրեցին նրա մասին անպատիժ և անարգել կերպով։ Ընթերցողի յիշողութեան մէջ դեռ թարմ կը լինի, կարծում եմ, Ա. Աթանասեանի այն ցասկոտ նամակը Կոստանեանի դէմ, որ լոյս տեսաւ «Արշալոյս» թերթում, երբ Յովհաննեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը նրան տեսուչ էր հրաւիրել. յարձակման ծանրութեան կենտրոնը դարձել այդ միևնոյն չարաբաստիկ դէպքն ու «80 աշակերտի արձակման» խնդիրն էր. և Կոստանեանը խոհեմութիւն համարեց իրան նոր առաջարկված այդ պաշտօնից հրաժարվել։

Այժմս էլ ծածկանունների տակ թաքնըված զանազան Կար-Միրներն ու Պապունիները նոյն դէպքի ամբողջ պատասխանատուութիւնը Կարապետ եպիսկոպոսի վրա են ձգում. և այս անձանց գրածներն է պաշտպանում Ա. Ղլտճեանը իր նամակով։ Բայց մարդ ստիպված է ակամայից հարց տալու այս յարգելի ճշմարտասէրներին. ո՞ւր էիք, պարոններ, այն ժամանակ, երբ տեղից վեր կացողն ու գրիչ շարժել իմացողը սրբազան պարտականութիւն էր համարում ամենաանպատկառ լեզուով ու ձևերով անարգելու, վիրաւորելու բազմամեայ վաստակաւոր մանկավարժին. մի՞թէ այն ժամանակ ձեզ յայտնի չէր «ճշմարտութիւնը», ինչու միայն այժմս էք հրապարակում այդ ճշմարտութիւնը, երբ դրա կարօտն ունէինք շատ վաղուց, և ինչո՞վ հաւաստիանանք, թէ դուք այդ «մերկացնող յայտարարութիւնը» կանէիք նոյնիսկ հիմա, եթէ Կարապետ եպիսկոպոսի կաթողիկոսական թեկնածութիւնը չը լինէր մէջտեղ. և ով է երաշխաւորը, թէ կեղծ անունով գրող այդ պարոններից մէկն ու մէկը չէ հէնց այն անձնաւորութիւնը, որ տարիներ առաջ իր իսկական ստորագրութեամբ միևնոյն դէպքի ամբողջ յանցանքը Կոստանեանի վիզը փաթթեց... Խոստովանենք, պարոններ, որ այս ամենը՝ անարգ և խիստ տգեղ, չափազանց տգեղ է։

Սակայն ինձ այնպէս է թւում, թէ յարգելի պարոնները շատ շահեկան գործ և խորին շնորհակալութեան արժանի բան արած կը լինէին, եթէ ճեմարանի տեսչին կամ նրա օգնականին յանցաւոր դուրս բերելու փոխարէն աշխատէին խորաթափանց լինել և գտնել դժբաղդ երևոյթի հիմնական եւ իսկական պատճառները, պարզէին հասարակութեան այն շարժառիթները, որոնք հնարաւոր են դարձրել արձակման խնդիր առաջ բերելու կամ ստիպել են աշակերտներին, իբր յօժարակամ, հեռանալու ճեմարանից։

Այն ժամանակ մեզ հետ գուցէ ընթերցողի համար էլ պարզվէր, որ ընդհանրապէս եւ առհասարակ ճեմարանի խռովութիւնները դուրսից, միաբանական խցերից են սկիզբն առնում, ապա առաջնորդութիւն ու աջակցութիւն գտնում ներսը՝ ճեմարանի պաշտօնեաներից ոմանց կողմից, ու վերջապէս փոթորիկը բարձրանում է։ Յատկապէս 94 թւի խռովութեան պատմութեան ուսումնասիրութիւնը ցոյց կը տար, որ դիւական ծրագրով կազմած մի խօլական, մի հսկայական ու «գրանդիօզ» ցոյց է եղել կազմակերպված... ամենայն հայոց Խրիմեան կաթողիկոսի դէմ, մի ցոյց, որի դերակատարներն ու հերոսները ճեմարանի մանուկներն ու մանկամիտ լսարանցիներն են եղել, իսկ հեղինակները, բէժիսօրներն ու յուշարարները ճեմարանի նախկին ու այն ժամանակվայ պաշտօնեաներից ոմանք, ինչպէս և վանքի խցերի երեւելի բնակիչներից մի քանիսը. խցարնակներ, որոնք դիրքի, փառքի և անուան տէր են եղել, որոնք չեն ամաչել Կոստանեանի երեսին ասելու՝ «պէտք է ազգին շնորհաւորել, որ ճեմարանը ձեզ պէս կարող տեսուչ ունեցաւ», կամ «միակ խելացի բանը, որ Խրիմեանն իր այսքան ժամանակվայ կաթողիկոսութեան ընթացքում արել է, այդ ձեզ՝ ճեմարանին տեսուչ կարգելն է» և այլն, բայց և միևնոյն ժամանակ մարդկանցից չէին

*) Տես «Մշակ» № № 251 և 253.

տական զգացմունքներով տարված և իր «ես»-ին գերի դարձած բանաստեղծներից չէ։ Նրա դիտող ու խորազննին հայեացքից չեն վրիպում նաև հասարակական կեանքի խոշոր երևոյթներն ու խնդիրները։ Մարդկանց իրար հետ ունեցած յարաբերութիւնները, որոնք հիմնված են նենգութեան, պատրանքի ու չարութեան վրա, խորապէս տանջում, կսկիծ են պատճառում բանաստեղծին և որոնումների դիրկը նետում նրան։ Ինչու, որովհետև կեանքը իր այլանդակ, զազիր գոյներով չէ համապատասխանում Սուրբ Գրքի էջերին։

Ամեն անգամ, երբ թերթում եմ
Ես էջերը Սուրբ Գրքի,
Միշտ վշտացած մտածում եմ—
Ո՞ւր է սէրը մարդերի,
Որ Փրկիչը սուրբ կոչով
Մարդկութեանը աւանդեց,
Խաչի վրա իր արիւնով
Գիր կենդանի դրոշմեց։
Մարդիկ վաղուց մոռացել են
Խաչն ու քարոզ կենդանի,
Աւետարանն ուրացել են,
Էլ Սուրբ Գիրքը գին չունի.
Ամենայն գիրք միշտ կարդում են,
Սիրոյ գիրքը չը կամին.
Ո՞ւր, չը գիտեմ, որոնում են
Բաղդը իրանց խեղճ կեանքին։

Յ. Յովհաննիսեանը գիւղի հարազատ ծնունդ լինելով՝ ապրել է նրա բոլոր մօմենտները, ի մօտոյ ճանաչել է գիւղացու հոգեբանութիւնը և երգել նրա չարքաշ օրերը, արիւն-քրտինքն ու դէպ արդար վաստակը տածած հաւատն ու յոյսը, այնքան գեղեցիկ, այնքան ոգեշունչ, որ ընթերցողը, կարծես ինքն ապրելիս լինի այդ հոգեմաշ մօմենտները, ինքը զգալիս, գուրգուրալիս լինի այդ արդար վաստակն ու արիւն-քրտինքը։

Լոյսը բացվում է. շուտ արտը գնամ,
Պատռեմ սուր խոփով ես կուրծքը հողի.
Իմ սիրո՛ւն հատիկ, քեզ նրան պահ տամ
Մինչև օրերը ամրան արևի։
Թաղեմ քեզ, հատի՛կ, և դարդս քեզ հետ.
Թէ Աստուած տըվեց, դու կանաչեցիր,
Թող դարդս մեռնի գետնի տակ անհետ,
Դու ինձ մխիթար կրկին տուն դարձի՛ր։
Եւ ջերմ աղօթքով Տիրամօր առջև
Ես մոմ կը վառեմ, ես խունկ կը ծխեմ,
Որ քեզ պարգևէ մի առատ անձրև,
Որ քեզ միշտ սիրով նայէ խնդագէմ։
Բայց թէ այդ շնորհին մեղքերիս համար
Արժանի չը լինիմ, ծով կը դարձնեմ
Ես տաք քրտինքը ճակտիս արևառ,
Որ քեզ, իմ հատի՛կ, ծարաւ չը թողնեմ։
Ծլի՛ր, կանաչի՛ր, ոսկէ սաւանով
Ծածկի՛ր իմ արտը ողջ ալեծածան,
Նոր այն ժամանակ անուշ շըշիւնով
Տո՛ւր ջարդված սրտիս մի քուն հանգստեան։

Յ. Յովհաննիսեանի «Բանաստեղծութիւններ» ժողովածուի մէջ հասարակական կեանքին վերաբերող հրատապ ու կարևոր արժէք ունեցող խնդիրներ շատ կան շօշափված, որոնցից իւրաքանչիւրի վրա առանձնապէս ծանրանալը, սակայն, դուրս էր մեր նպատակից՝ նախ այն պատճառով, որ մամուլի սուղ էջերը չեն թոյլ տալիս այդ, և երկրորդ՝ մեր ժամանակը, որից և կախված է բանաստեղծին զբաղեցնող հասարակական գաղափարների ու դաւանանքների՝ լուրջ, խորազննին վերլուծութիւնը։

Մեր ներկայ թռուցիկ տեսութեամբ կամեցանք փոքր ի շատէ ծանօթացնել ընթերցող հասարակութեանը Յ. Յովհաննիսեանի մտքերի ու լաւագոյն տենչերի հետ, ի նկատի ունենալով նրա գրական գործունէութեան երեսնամեայ յոբելեանը տօնելու հարցը, որ արծարծվեց վերջերս մեր պարբերական մամուլում և որին երախտագիտութեամբ գալիս ենք արձագանք տալու։

Ճակատագիրն ու հանգամանքները, ճիշդ է, կարել-ձգել են նրան գաւառական մի անկիւն, նրա անունը շատ քիչ է լսվում կենտրոններում և լայն շրջաններում, որովհետև նա միշտ հեռու է մնացել նեղ-թայֆայական կրքերը բորբոքող քուրաներից, սակայն և այնպէս նրա քնարը երեսուն տարի շարունակ հնչել է ազգու չըշտով հայաբնակ բոլոր անկիւններում,—լուսոյ տաճարներից մինչև ամենահամեստ մատուռը՝ գիւղական դպրոցը։

Մեզանից շատերը դպրոցական անհոգ, կենսախինդ օրերում, ինչպէս և կեանքի գոռ ովկիանում՝ ապրել, շնչել ու ոգևորվել են նրա քնարի մեղմանուշ ձայնով, կազդուրվել մեր ծանր կեանքի հառաչներին արձագանքող նրա մելամաղձիկ, աղեկէզ մեղեդիներից։

Եւ այսօր, երբ լրանում է տաղանդաւոր բանաստեղծի ու գրական-հասարակական գործչի երեսնամեակը, մենք սպասաւոր ենք ընդառաջ գնալ, ողջագուրել նրան և կրկնել բանաստեղծի՝ իր իսկ տողերը...

Աշո՛ւղ, ոչ չունինք, մեզ բան տուր սրտալի.
Կարօտ ենք քու անուշ ձէնին, մի բան տուր սրտալի.
Սրտի խօսք ենք ուզում քեզնից, որ վեր հանի մեր հոգին—
Ա՛ռ չունինք, դարդո՛ս ունինք, մեզ բան տուր սրտալի։

Գ. Մելքեան

[illegible]

ստիպած ու շտապեցրած։

«Անօրէնները» կարողանում են աշակերտներին գրգռել մանաւանդ նրանով, որ հաւատացնում են, թէ վարչութիւնն աշակերտների մէջ լրտեսներ ունի և թէ նրանց ցուցումներով է կազմվել յայտնի ցուցակը։ Այդ զրպարտութեանը հիմք է ծառայել մի անմեղ նամակ, որ յետոյ մանավարժական ժողովի ձեռքն է անցել ու քննութեան առարկայ դարձել և որը ես կարդացի Կոստանեանի մօտ։ 94 թւի օգոստոսին Զ. դասարանի՝ ամառն էջմիածնում մնացած աշակերտներից մէկի գրած նամակն է այդ իր հայրենակից ընկերոջը, մի յանդիմանութիւն այս վերջինին, որ սա գնացել ու իր մասին աննպաստ լուրեր է տարածել, մինչդեռ ինքը ընկերութիւնից դրդված՝ աղաչել-պաղատել է Սարգիս եպիսկոպոսին եւ նրա անունը ջնջել տուել արձակելիների ցուցակից։ Ամբողջն այն է՝ ուրիշ ոչինչ։ Թէ մարդ ինչպիսի բարոյականի տէր պիտի լինի այս պարզ նամակի վրա լրտեսապահութեան ահագին մեղադրանք բարդելու և, որ գլխաւորն է, այդպիսի յանցանք ճեմարանի նոր վարչութեանը վերագրելու, այդ մասին աւելորդ է խօսք երկարել։ «Ցոյցը» կազմակերպել պէտք էր և կազմակերպել են՝ առանց որևէ միջոցի առաջ կանգ առնելու։

Բայց Խրիմեանն այն մարդկանցից չէր, որ չը նկատէր կատարվող երևոյթներն ու չը հասկանար շարժառիթները։ Խռովութեան երեկոյեան Կոստանեանը կաթողիկոսի մօտ է լինում, երբ նրան ճեմարան են խնդրում, թէ աշակերտներն անձամբ բան ունեն նրան ասելու, կաթողիկոսը բացագանչում է. «Հա՛, ան բանկաւ, մի՛ գնա». և երբ Կոստանեանը զարմացած հարցնում է՝ «Ի՞նչը բանկաւ, վեհ. տէր, ես վստահ եմ իմ աշակերտների վրա», կաթողիկոսը վրա է բերում. «Է՛հ, լաւ, գնա, կը տեսնես»։ Եւ երբ Կոստանեանը «գնում է ու տեսնում», ապա՝ դէպքից օրեր յետոյ վեհին ներկայանում, վեհը խորհրդաւոր տոնով ասում է. «Հա, ան իմ դէմս էր, պ. Կոստանեան»։

Արդ՝ այս բոլորից յետոյ ովքեր են իսկական յանցաւորները...

Ճեմարանը սրտով սիրողն ու ճեմարանից հեռացած աշակերտների վիճակին անկեղծօրէն ցաւակից բարոյական քաջութիւն պէտք է ունենայ հրապարակ հանելու այն մարդկանց, որոնց վրա իրօք ծանրանում է 1894 թ. նոյեմբերի խռովութեան և նրա ունեցած հետևանքների ամբողջ պատասխանատուութիւնը։

Աւետիք Տէր-Պօղոսեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրութիւնը կտրականապէս հերքում է այն տեղեկութիւնը, երբ Ռուսաստանը Պարսկաստան զօրքեր ուղարկելով մտադիր է աջակցութիւն ցոյց տալ նախկին շահ Մահմէդ-Ալիին։

✦ Անգլիական կառավարութիւնը 50,000 թուման յատկացրեց Շիրազում զօրանոցներ ու ինտենդանտական պահեստներ կառուցանելու համար։

✦ «Нов. Вр.» պարսկական դէպքերի առիթով խորհուրդ է տալիս ռուսաց դիպլօմատիային ուշնկն դնել հասարակական կարծիքին և մամուլին։

✦ Ռուսական վերջին կտրական պահանջից յետոյ՝ պարսից կառավարութիւնը արձակուրդ տուեց Մօրգան Շուստէրին։

✦ Իտալական կառավարութիւնը ստացաւ ռուսական նօտա, որի մէջ բողոք է յայտնված Եգէյեան ծովը գրաւելու միջոցների դէմ, որոնք խանգարում են նաւերի կանոնաւոր երթևեկութեանը նեղուցներով։ Իտալիայի այդ քայլի դէմ բողոքեց նաև Անգլիան։

✦ Պատերազմի սկզբից մինչև օրս իտալացիների կորուստները հաշվում են ընդամենը 4000 սպանված, վիրաւոր ու գերի։

✦ Թիւրք-չէրնօգօրական յարաբերութիւնները ստանում են սուր կերպարանք։ Երկու պետութիւնների սահմանները լի են կազմ-պատրաստ զօրքերով։

✦ Իտալական կառավարութիւնը նկատողութիւն ուղարկեց գեներալ Կանէվային, թէ ինչու արշաւանք չէ սկսվում դէպի Տրիպօլիսի ներսը։

✦ Պէկինում եւրօպական պետութիւնների դեսպանների ժողովում որոշվել է չը միջամտել չինական գործերին։

✦ Չին յեղափոխականների պարագլուխները դարձեալ բողոքում են, որ գերմանացիները զէնք են մատակարարում մանջուրական կառավարութեան։

✦ Խանկօուի մօտերը վերջին ճակատամարտում յեղափոխականները ունեցան զգալի կորուստներ. սպանվեցին նրանցից 800, վիրաւորվեցին 1,700, գերի ընկան 260 հոգի՝ վեց թնդանօթներով։

✦ Նանկինի մօտ սպասվում է մեծ ճակատամարտ. յեղափոխականները այնտեղ կենտրոնացրել են 20,000 մարդուց բաղկացած զօրաբանակ։ Քաղաքի ազգաբնակութիւնը փախչում է։

✦ Պարիզում աճուրդով վաճառվում են նախկին սուլթան Աբդիւլ-Համիդի թանգագին ակնեղէնները, որոնց արժէքը գնահատվում է մօտ 8 միլիոն ֆրանկ։

✦ Լօնդօնում բնակվող մահմեդական գաղութը յօգուտ թիւրք-իտալական պատերազմում վիրաւորված թիւրքերի և արաբների հանգանակութեան է ձեռնարկել։ Հնդկաստանի գործերի խորհրդի անդամ Աղախանը նուիրել է 4000 րուբլի։

✦ Ի յաւերժացումն Բեսսարաբիան Ռուսաստանին միացնելու 100-ամեակի՝ Քիշինէվում բացվելու է ագրօնօմիական ինստիտուտ, որի համար դուման յատկացրել է 200,000 րուբլի։

✦ Վարշավայում հրատարակվող 132 տարվայ անցեալ ունեցող լեհական «Վարշավսկի Կուրիէր» օրաթերթը դադարեցվեց դատաստանական պալատի վճռով։

✦ «М. Г.»-ը գրում է, որ «Դաշնակցութեան» գործի առիթով Պետերբուրգ են կանչվել 1800 վկայ։ Այդ վկաներից շատերը, որոնց ցուցմունքները կարող են կարեւոր դեր խաղալ այդ խճճված գործում, չեն կարող թողնել իրանց գործերը և Պետերբուրգ գնալ իբրև վկաներ։ Այդպիսով, լրագրի ասելով, «Դաշնակցութեան» գործը չի ներկայանայ դատարանի առաջ իր իսկական կերպարանքով։ Սենատօրները ստիպված են լինելու ծանօթանալ գործի հետ համաձայն նախնական քննութեան։ Մեղադրվողների մեծ մասը հայ ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչներ են՝ բժիշկներ, փաստաբաններ և գրականագէտներ։

✦ «Нов. Вр.»-ի Մոսկվայի թղթակիցը հաւաստիացաւ՝ անձնապէս տեսնելով Տօլստօյեան ցուցահանդէսում բոլոր ձեռագրերը, որ «Կենդանի դիակ» պիէսը գրված է Լ. Տօլստօյի սեփական ձեռքով։

✦ 28 ռուս գրականագէտներ յայտարարեցին, որ եթէ գրող Կուպրինը դարձեալ բռնցքամարտի կը դիմէ, այն ժամանակ կը հանվի գրողների ցուցակից և կենթարկվի բօյկօտի։

✦ 800 ռաբբիներ «Рѣчь»-ում կտրուկ կերպով բողոքում են այն մեղադրանքների դէմ, իբր հրեաները գործադրում են բիտուալ սպանութիւններ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

15 նոյեմբերի

ՆԻԿՕԼԱՅԵՎ։ Ծովային ուժեղ փոթորկի պատճառով նաւային հաղորդակցութիւնը Օդեսսայի հետ ընդհատված է։ Հեռագիրը փչացել է։

ԿԵԼՑԻ։ Բուկօվնօ կայարանում ապրանքատար գնացքը գծի փչանալու պատճառով ընդհարվեց աւազտկրյաին։ Զօրս բանւոր վիրաւորվեցին ծանր, 23՝ թեթև։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Պանտելէյմօն» և «Եւստաֆի» նաւերի խորտակման գործը կը քննվի նոյեմբերի 28-ին։

Որովհետև առաջիկայում վերաքննվելու են Գերմանիայի և Աւստրիայի հետ կապված առևտրական պայմանագրերը, երկրագործութեան վարչութիւնը ձեռք է առել նախապատրաստական աշխատանքներ, որպէսզի պայմանագրերի ազդեցութեան տակ ընկնի նաև ռուսական գիւղատնտեսական արդիւնաբերութիւնը։ Աշխատանքներին մասնակից լինելու հրաւիրվելու են զեմստվօները, գիւղատնտեսական կազմակերպութիւնները և հասարակական գործիչներ։

Պաշտօնապէս հերքվում են այն լուրերը, իբր դեկտեմբերին Խարկովի համալսարանում հաստատվում է իրաւաբանական քննիչ մասնաժողով. մինչև 1912 թւի գարունը ոչ մի համալսարանում չեն կայանալու իրաւաբանական քննիչ մասնաժողովներ։

Նոյեմբերի 17-ին Պետական Խորհրդի երկրորդ դեպարտամենտում կը քննվի այն հարցը, թէ ո՛ր ատեանի նպատակայարմար է բրիտանահպատակ Ստեւարտին առանց աճուրդի կապալով տալ Կովկասում արքունի հողաբաժիններ՝ գիդրօ-էլեկտրական կայարան հիմնելու համար։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմեռային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ **արագ** № 2 **գնացքը**՝ (I, II և III կարգի վագօն.) 10 ժ. 20 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 44 ր. կէսօր., Գանձակ՝ 3 ժ. 18 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 52 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 35 ր. երեկ., Բագու՝ 11 ժ. 43 ր. գիշ.։ **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ (միայն I և II կարգի վագօն.) 3 ժ. 33 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում 6 ժ. 29 ր. երեկ., Գանձակ՝ 9 ժ. 46 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 53 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 20 ր. գիշ., Բագու՝ 8 ժ. 11 ր. առաւ.։ **Պօստատար** № 4 **գնացքը**՝ (բոլոր կարգերի վագօններով) 11 ժ. 18 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում՝ 2 ժ. 12 ր. ցեր., Գանձակ՝ 5 ժ. 29 ր. առաւ., Եւլախ՝ 7 ժ. 30 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 12 ժ. 01 րոպէին կէսօրվայ, Բագու՝ 4 ժամ 52 րոպէին ցերեկվայ։ **Խառն** № 106 **գնացք**՝ (IV կամ III կարգի վագօններով, երբ կարևորութիւն պատահի) 6 ժ. 32 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 10 ժ. 42 ր. առաւ., Գանձակ՝ 2 ժ. 57 ր. ցեր., Եւլախ՝ 6 ժ. 25 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 16 գիշ., Բագու՝ 7 ժ. 12 ր. առաւ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ **Մարդատար** № $^{74}/_{75}$ **գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօններով) 11 ժ. 48 ր. գիշ., Ղարաքիլիսա է հասնում 7 ժ. 01 ր. առաւ. ,Ալէքսանդրօպօլ՝ 10 ժ. 31 ր. առաւ., Էջմիածին կայար.՝ 3 ժ. 45 ր. ցեր., Ուլուխանլու՝ 4 ժ. 12 ր. ցեր.։ (Առանց Երևան մտնելու։ Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը Երևան ուղևորվում է 4 ժ. 37 ր. ցեր., և Երևան հասնում 5 ժ. 20 ր. երեկոյեան)։ Նախիջևան՝ 9 ժ. 26 ր. երեկ., Ջուլֆա՝ 11 ժ. 10 ր. երեկ.։ **Մարդատար-ապրանքատար** № $^{78}/_{79}$ **գնացքը**՝ 5 ժ. 34 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում՝ 12 ժ. 48 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 32 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 4 ժ. 41 առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 06 ր. առաւ., և այլևս դէնը չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ **Մարդատար** № 5 **գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօններով) 5 ժ. 45 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 9 ժ. 51 ր. եր., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., **Պօստատար** № 3 **գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօններով) 9 ժ. 50 ր. առաւ., Միխայլօվօ է հասնում 1 ժ. 56 ր. կէսօր., Բաթում՝ 11 ժ. 13 ր. գիշ.։ **Մարդատար** № 7 **գնացքը**՝ (II և III կարգի վագօններով) 10 ժ. 38 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. 08 ր. գիշ., Բաթում՝ 1 ժ. 42 ր. կէսօրին։

ԲՈՐԺՈՄ՝ **մարդատար** № $^{9}/_{66}$ **գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօն.) 3 ժ. 23 ր. ցեր., Գօրի է հասնում 6 ժ. 02 ր. երեկ., Բօրժօմ 9 ժ. 02 ր. գիշ.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ **Մարդատար** № 5 **գնացքը**՝ 5 ժ. 07 ր. երեկ.։ **Պօստատար** № 3 **գնացքը**՝ 8 ժ. 54 ր. առ.։ **Արագ** № 1 **գնացքը**՝ 9 ժ. 56 ր. գիշ., որը այլևս դէնը չէ գնում։ **Խառն** № 107 **գնացքը**՝ 9 ժ. եր.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ **պօստատար** № $^{72}/_{73}$ **գնացքը**՝ 8 ժ. 25 ր. առաւ.։ **Մարդատար-ապրանքատար**՝ № $^{80}/_{81}$ **գնացքը**՝ 1 ժ. 40 ր. ցերեկվայ։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ 2 ժ. 50 ր. ցերեկ., **Պօստատար** № 4 **գնացքը**՝ 10 ժ. 28 ր. գիշ.։ **Մարդատար** № 8 **գնացքը** 5 ժ. 33 ր. առաւ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում)։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ **Մարդատար** № $^{6}/_{10}$ **գնացքը**՝ 7 ժ. 58 ր. առաւօտեան։

Ծանօթութիւն.—Ձմեռային երթևեկութեան միջոցին որոշված է Թիֆլիսից Պետերբուրգ (յետ և առաջ) անմիջական, առանց վագօն փոխելու հաղորդակցութիւն՝ Բագուի-Ռոստովի-Խարկովի վրայով Անդրկովկասեան գծի արագ №№ 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է մէկ միքստ վագօն I և II կարգի և մէկ վագօն III կարգի. բոլոր տեղերը պլացկարտերով են։

Նոյնպէս հաստատվում է Թիֆլիս-Մօսկվա յետ և առաջ, առանց վագօն փոխելու, հաղորդակցութիւն՝ Բագուի-Ռոստովի և Կօզլովի վրայով՝ արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է Միջազգային ընկ. մէկ միքստ վագօն I և II կարգի, որի համար վերցվելու է յաւելեալ արժէք. ամեն մէկ հազար վերստին 8 ր. I կարգում և 6 ր. II կարգում։ Թիֆլիսից-Մօսկվա հաշվում է 2877 վերստ։

Առանց վագօն փոխելու հաղորդակցութիւնը Թիֆլիս-Բագու-Ռոստով յետ և առաջ կատարվելու է արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Բոլոր կարգերի տեղերը պլացկարտով են։

ԲԺԻՇԿ
Յ. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ
(ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ
(Մասնագիտ. ԹՈՔԵՐԻ հիւանդութիւններ)
Ընդունե- (առաւօտեան ժ. 12—1-ը։
լութիւնը (երեկոյեան ժ. 4—6-ը։
Բէբուտովսկայա, № 66.
(ա.օ.) 1035. 100—19

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։
Պրօֆ. Mathieu-ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում։
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11.
(երեկ. ժ. 5—7.
Նիկոլաևսկայա փող. № 39. տէլ. № 1067.
(ա. օ.) 669. 100—72

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Մասնագէտ սիֆիլիս (606), միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլեկտրաբուժութիւն։
Ընդունե- ($12^1/_2$—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ առ. ժ. 9—10-ը։
Սօլօլակ, Բէբուտովսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչի փողոցի)։ Տելեֆօն № 1175.
(ե. հ.կ.) 888. 100—30

ԲԺՇԿՆ. ՖԵԼԴՇԵՐ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Սրսկումն, լուացումն, մասսաժ, էլեկտրականութիւն, մարմնամարզութիւն։ Հիմնաւոր բժշկութիւն սուր և խրոնիքական սիֆիլիսի, սեռական թուլութեան, անկարողութեան և սերմնահոսութեան—ցոյց է տալիս հմուտ մասնագէտ բժիշկների։ Օտարերկրեայ հիւանդներին տալիս է խորհուրդներ և բժիշկների հասցեներ։ Կարելի է ստանալ իմ կազմած «Գաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարանը», գինը 50 կոպ., ճանապարհածախս՝ 15 կ.։ Հասցէս. Тифлисъ, Семеновская ул., № 9. Ընդունելութիւնը 3—5 ժամը երեկոյեան։
(ե.հ.կ.) 892. 50—28

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԿԱՐԻՉ
ԱՌԱՔԵԼ ՍԱԳԻՆԵԱՆՑ
Նախկին ուսուցիչ Գէորգեան ճեմարանի և էջմիածնի նկարիչ)
Ընդունում է զուտ հայկական ճաշակի՝ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԻ, ԽԱՉՎԱՌՆԵՐԻ, ԽԱՉԿԱՆԵՐԻ, նոյնպէս և ՊՈՐՏՐԵՏՆԵՐԻ ու ԴԵԿՈՐԱՑԻԱՆԵՐԻ պատուէրներ նպաստաւոր պայմաններով։ Հասցէն՝ Тифлисъ. Красильная ул., ограда церкви св. Георгія (на Майданѣ).
(ա. օ.) 1047. 14—13

Լոյս տեսաւ
Ս. քահ. ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑԻ
Армяно-Григоріанскій
Календарь на 1912 г.
Գինը 20 կոպ.
Հասցէն՝ Ставрополь губ. Священ. С. Теръ-Ованнесьянцу.
(կ.ե.հ.) 1076. 3—3

ԴԵՐՁԱԿ
ԼԵՒՈՆ ՃԵՊԷԵԱՆՑ
ՏԵՂԱՓՈԽՎԵԼ Է
Դվօրցօվայա փողոց, Վրայ Ազնուական. Բանկի շինութեան բակը, Թատրոնի մօտ։
(ե.հ.) 1064. 6—4

Հայոց գրականութեան նուիրած գրքեր
„АРМЯНСКІЙ ПОЭТЪ С ШАХЪ-АЗИЗЪ“. Критическ. этюдъ Юрія Веселовскаго, съ многочисленными образцами, въ переводѣ русскихъ поэтовъ. Иллюстраціи В. Суреньянца.—Գինը 1 ր. 50 կոպ.։
„АРМЯНСКАЯ МУЗА“. Сборникъ, издан. подъ редакціей Юрія Веселовскаго и проф. Г. Халатьянца (болѣе 80-ти стихотвореній Патканьяна, Шахъ-Азиза, Туріана, Бешикташляна, Цатуріана, Ованнисьяна, Чобаньяна и др.—въ перев. русск. поэтовъ).—Գինը 1 ր.։
„РУССКОЕ ВЛІЯНІЕ ВЪ СОВРЕМ. АРМЯНСКОЙ ЛИТЕРАТУРѢ“. Публичная лекція Юрія Веселовскаго („Анкета“ о вліяніи русской литературы на Г. Сундукьяна, Агаяна, Ованнисьяна, Ов. Туманьяна, Лео, Агароньяна, Ширванзадэ и др.).—Գինը 50 կ.։
Հասցէն՝ Москва, Б. Каменный мостъ, д. Куракиныхъ, Юрію (Георгію) Веселовскому.
(օ.մ.) 1072. 4—4

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում են
ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՓԻՆԵԱՆԻ
ԾՈՑԻ եւ ՊԱՏԻ
1912 Թ.
„ՇԻՐԱԿ“
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
✦ ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ ✦
—● XIV տարի ●—

ԾՈՑԻ ՕՐԱՑՈՅՑ
Յաւելուածը պարունակում է՝ վիճակագրական տեղեկութիւններ—Ռուսաստանի ազգաբնակութիւնը, նրա աճումն ու խտութիւնը, կեանքի միջին հասակը, ազգերի թիւն ըստ հասակի, ցաւանութեան և պարապմունքի։ Դաղթականութիւն։ Ժողովրդական կրթութիւնը, նրա ծախսերը, գրագիտութեան չափը, գաղթներ։ Զօրքը, պետութիւնների զինուորական ույժերը և նրանց ծախսերը։ Ժողովրդի առողջապահական վիճակը։ Պետական եկ և մուտքը։ Հողաբրականութիւն։ **Կարեւոր գիտելիքներ.**—Մտրհակներ, չափ և կշիռ, դրամներ և արժէքաւոր թղթեր։ Պօստ և հեռագիր, պօստային օրէնքներ, խնայողական դանձարաններ։ Զինուորագրական օրէնքներ, նոյնպէս զինուորների չափը։ Բնակարանների հարցը։ Կտակի և պայմանի օրինակներ։ **Իրաւաբանական տեղեկութիւններ.**—Ռուսաց օրէնսգրքերի բովանդակութիւնը, Ռուսաստանի գլխաւոր կառավարութիւնը՝ մինիստրներ, Մինիստրական Խորհուրդ, Կառավարիչ Սենատ, Սրբազան Սինոդ, Պետական Խորհուրդ, Պետական Դումա։ **Առողջապահական.**—Կրքերի ազդեցութիւնը մարդու կազմուածքի և առողջութեան վրա, ուրախութեան կրքերի ազդեցութիւնը, երաչարժական երևոյթներ, պրոֆ. Մեչնիկով, մարդու ծերութեան պատճառները, մոծնի բուժական նշանակութիւնը, «606» և պրոֆ. Էրլիխ։ Ատամների և մազերի առողջապահութիւն, ինչ ենք ուտում մենք, գազերի և մեղրի բուժական յատկութիւնը, ինչպէս պէտք է ապրել, առողջապահան օրէնքների ժողովածու, առողջապահական կարճ խրատներ, տասը կանոններ երկարակեցութեան։ Մագնիսական կամք, յոյսի փիլիսոփայութիւնը, ամենից առաջ հաւատ, հոգու անմահութեան փիլիսոփայական ապացոյցներ, հոգին, բարութիւն և չարութիւն, ապագայ մարդը, դուլիը շրջապատողներից։ **Գիւղատնտեսական.**—Մեղուաբուծական՝ մայրերի փոխարինումը, բնական ձագ տալը և արհեստական ձագ վերցնելը, միջոց երկրորդ ձագի դուրս գալու դէմ, ձագի տեղափոխելը փեթակի մէջ, արհեստական ձագ վերցնելը և այլն։ Կովերի ծծերի բորբոքումը, ծծերի սեղմուածքները և խոցերը, դարմ հիւանդութեան դէմ միջոց։ Թռչնապահութիւնը ըստ Ռէջմէրի, հաւերի տեսակի ընտրութիւնը, տեղական հաւեր։ Սպառողական ընկերութիւններ, նրանց նպատակը և կազմակերպելու միջոցները։ **Պատմական.**—Տրդատ ճարտարապետի մահարձանը Կ. Պօլսում։ **Ազգագրական.**—Ազգերի բարեւելու սովորութիւնները, մեռելների յուղարկաւորելու զանազան կերպերը։ **Տնտեսական.**—Տնային տնտեսութեան վերաբերեալ կարևոր գիտելիքներ։ Հատընտիր մտքեր և աֆօրիզմներ։ **Ընթերցանութեան հատուածներ.**—«Բանալուցի արցունքը», «Լոյսի կռիւը խաւարի դէմ», «Բաղդ բաժանողը», «Կինը», «Աղքատ մարդիկ», «Մարդը և կենդանին», «Մատնը շահեր», «Սիրտը»։ **Նկանքի ծրագիրներ.**—Ֆութբօլի ատանմէկ կանոններ, Կարֆիլտի ատանփրանեան, Կօնֆուցիուսի և Ռօշիլդի ծրագիրները։ **Ժամանցաբանական.**—Երկաթուղի, չոգենաւեր և պօստային ճանապարհներ։ **Զուարճալիք.**—Խնդիրներ, վիճակաբան։ **Երեսների թիւ 320.**

200 ՊԱՏԿԵՐՈՎ ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ 200 ՊԱՏԿԵՐՈՎ
ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑԻ առաջին երեսների վրա տպագրվում են հայ և օտար հին և նորագոյն հեղինակների և գործիչների պատկերներ, այլև երբ պետական և դպրոցական հիմնարկութիւնները ազատ են պարապմունքից. յարմարութեան համար առանձին նշանակված են պօստի պարապմունքի ժամերը։ Տպագրված են ընտիր մտքեր, աֆօրիզմներ, պատմական դէպքերի ժամանակագրութիւն, բանաստեղծական քառեակներ։ Երկրորդ երեսների վրա՝ հայկական տօների պատմական բացատրութիւններ, գիտական նորութիւններ, բնութեան երևոյթների նկարագրութիւններ, բժշկական գիտելիքներ, առողջապահական խորհուրդներ, արհեստների վերաբերեալ կարեւոր տեղեկութիւններ, ազգագրական տեղեկութիւններ, զուարճալի պատմութիւններ, պատմական նշանաւոր դէպքեր հայ, ռուս և այլ ազգերի կեանքից, վիճակագրական թւեր և տեղեկութիւններ, խորհրդածութիւններ նշանաւոր անձանց, բանաստեղծութիւններ, ոտանաւորներ, աշուղ. խաղեր, զուարճալի անեկդօտներ մեծ մարդկանց կեանքից։ Գիւղատնտեսական նորութիւններ, խոհարարական ու տնային տնտեսութեան վերաբերեալ կարևոր խորհուրդներ։ Ժողովրդական առածներ, երգեր, երգիծաբանական հատուածներ, ծիծաղաշարժ նոր առակներ, առածներ և այլն։
Տախտակը պատրաստված է լիտօգրաֆիայում, ումը գոյնով, եւրօպական յայտնի հրատարակութիւնների նմանողութեամբ, յայտնի նկարչի վրձնի գործ չորս պատկեր՝ «Դէպի արշալոյս», «Կեանք և մահ», «Նոր տարու դիմաւորումն» և «Անիի աւերակները»։
Գները՝ ծոցինը 20 կոպ., պատինը 50 կոպ., գումարով գնողներին զեղչ։ Վերադիր վճարով պահանջողները պէտք է ուղարկեն կանխավճար։
Դիմել՝ Александрополь, Типографія „ШИРАКЪ“, Карапету Апинянъ.
Արտասահմանից՝ Alexandropole, Karapet Apinian (Caucase).
Ցանկացողներին օրացոյցների բովանդակութիւնն առանձին թերթով տպագրված կուղարկվի ձրի։
(կ.) 1049. 8—3

ՍԴՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, աբխազերէն և լեռնականների բարբառով։
Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգրօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։
Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։
ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՑՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։
Տելեֆօն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.